

12.

ПОШТОВАЊЕ СВЕТИТЕЉА

„Ко пресвету Мајку Божију и светитеље поштује и прославља на Земљи, биће прослављен на небу.“¹

„Када пак Петар уђе у кућу, Корнилије му пође у сусрет, паде пред његове ноге и поклони се. Тада га Петар подиже говорећи: устани, и ја сам само човек.“²

„Зашто да не познаду да у светковању толиких светаца ниједна длака православија не стоји? Зашто да им се не каже да су ове ствари измишљене на шест и седам стотина година после спаситеља Христа и апостола.“³

Доситеј Обрадовић

Поштовање и молитвено обраћање преминулим верницима (светитељима) из прошлости јесте веома изражен и важан део духовног живота сваког православног хришћанина. Према православном учењу, умрли хришћани не само да чине део Христовог тела – Цркве попут верника који су још увек у телу, већ могу да чују и молитвена обраћања оних који им вапе за духовну помоћ. На основу одазива на молитве земаљских људи, они посредују пред Богом за услишење или директно чине најразличитија чудеса – од исцељивања болесних до васкрсавања мртвих. Као што ћемо се уверити проучавајући ову тему, поштовање светитеља, онакво какво данас постоји у Православљу, не темељи се ни на једном једином тексту Светога писма. Учење о потреби и неопходности молитве преминулим члановима Цркве потиче у потпуности из тзв. светог предања, које, по православнима, служи као „допуна Светом писму“. Поновићу још једанпут изјаву Ивана Никољина, руског богослова, која се налази у делу „Православна апологетика“ а коју сам цитирао и у првом поглављу ове књиге. Ево шта је овај теолог записао о пореклу обичаја поштовања и молитвеног обраћања светитељима:

„Ако Св. Предање не би допуњавало Св. Писмо, онда би, значи, многа верска питања (*поштовање светитеља*, икона, молитва за умрле) остала без повољног решења.“⁴

Као што можемо да уочимо, Никољин је у овом случају био искрен и признао да се у читавом Светом писму не могу наћи ни најмањи трагови учења о томе да су се првовековни хришћани молитвено обраћали умрлима, те да су им ови одговарали на молитве и посредовали пред Богом за услишење. А Јевсевије Поповић у својој црквеној историји казује о томе овако:

1 Протојереј Живан М. Маринковић, Најбољи васпитач, стр. 80.

2 Дела апостолска 10:25-26.

3 Изабрани списи, стр. 138.

4 Иван Никољин, Православна апологетика, стр. 160. Нагласак мој.

„У овом перијоду (од 312. г. - 622. год. после Христа, дакле у четвртном веку па на даље; прим. И. С.) је велик напредак учињен у култу анђела и светитеља. Ове су не само молили, да се заузимају код Бога, него су их и тиме поштовали, што су њиховој успомени посвећивали храмове и дане, да се проводе као празници, што су се предавали њихову патронатству, т.ј. заштити, коју они треба од Бога да измоле...“.¹

Дакле, према овом аутору, култ поштовања светитеља и молитвено обраћање њима за посредништво и заштиту развио се (тј. доживео велики напредак) тек у периоду после Константиновог проглашења слободе хришћанима – када је започело масовно увођење небиблијских доктрина и пракси у црквену догму. Поштовање светитеља до тога периода, према истом аутору (од апостолског доба до Константина) се огледало у очувању успомене на апостоле, пророке, мученике и Исусову мајку Марију, које су поштовали због њиховог примерног и богобојазног живота.² На овом месту морам да истакнем да се појам „поштовања“ апостола и других посвећених хришћана из историје веома разликује од идеје „молитвеног обраћања њима за посредништво и заштиту“ и њиховог „прослављања“ на земљи. Свакако је истина да Свето писмо упућује Христове вернике на међусобно поштовање, као и слеђење примера побожног живота богоугодника.³ Ипак, ни на једном месту у Библији не можемо да нађемо упутство да се молимо верницима из прошлих векова, да би они за нас посредовали или лично услишили молитве. Попут Ивана Никољина, и Католичка енциклопедија, коју наводи R. Woodrow признаје да се призивање умрлих светаца и молитве њима не могу доказати из Библије:

„Које су замјерке таквим вјеровањима? Пустит ћемо да сама Католичка енциклопедија одговори на то питање: „Главне су замјерке против зазивања светаца и њиховог посредовања то да су те доктрине противне вјери и поуздању које требамо имати само у Бога...и да се оне не могу доказати из Библије.“ С том се тврдњом слажемо. Нигдје у Светом Писму не стоји да живи могу бити благословљени или имати неку корист кроз посредовање мртвих, или због њихових молитви. Умјесто тога, католичке доктрине у вези „светаца“ врло су сличне поганским схваћањима у вези „богова“.“⁴

Према истом аутору, попут данашњих католика (и православних), и поклонници древне паганске вавилонске религије поштовали су око 5000 богова и богиња за које су веровали да су некада били људска бића – а онда се уздигли у некакав узвишени положај. Сваки месец и дан у години је био посвећен неком божанству (као и светитељима у црквеним календарима), а постојала су и божанства за сваки проблем и природну појаву на земљи.

1 Општа црквена историја, том први, стр. 651.

2 На истом месту.

3 1. Кор. 4:16; 11:1; Филиплјанима 3:17; 1. Сол. 1:6; 2. Сол. 3:9.

4 Babilonska misterijska religija, str. 28-29.

Како православни доказују библијску исправност овог свог веровања?

Попут многих других веровања која су настала у каснијем периоду, а која не могу да нађу темеља у библијском извештају, и ова догма Православне цркве бива оправдавана или на потпуно небиблијским основама (попут изреке: „тако су установили свети оци“) или погрешним навођењем и тумачењем светописамских текстова који се прилагођавају и цитирају ван свог правог контекста – не би ли указали и доказали оно што заправо не постоји. Одговарајући у својој књизи припадницима протестантских верских заједница који одбијају поштовање светитеља – онакво какво постоји у Источној цркви, Лазар Милин је навео више примера где су апостоли позивали вернике да се међусобно моле једни за друге:

„А знамо да нас Св. писмо упућује да се молимо Богу једни за друге (Јак. 5, 16), и ако знамо да и сам апостол Павле пише Јеврејима „Молите се Богу за нас... Утолико више молим вас да то чините да бих вам брже био враћен.“ (Јевр. 13, 18-19), онда је јасно да то није противбиблијски поступак, него *баш у складу са Библијом*.

Према томе, кад се ми молитвено обраћамо светитељима да се моле за нас, ми не само што не чинимо никакав грех тиме, *него управо испуњавамо Свето писмо*. Апостол Павле пише Филипљанима да се с радошћу моли за њих у свакој својој молитви (Фил. 1, 3-4). *Зашто се онда не би молио и за нас, ако га замолимо?!* А да Бог услишава молитве светих, то не само да је близу сваке здраве памети, него о томе имамо непосредну потврду у Светом писму. Сам Бог обећава Авимелеху да ће услишити Аврамову молитву за њега да му се опросте греси (1. Мојс. 20, 7). На молбу Аврама Бог је био спреман да поштеди чак и Содом и Гомор од казне, само да се у тим градовима нашло бар десет праведника (1. Мојс. 18, 23-33). Мојсијева молитва Богу спасла је израиљски народ од строге Божје казне (2. Мојс. 32, 7-14). Пророк Илија се молитвом обраћа Богу да оживи умрлог сина удовице у Сарепти сидонској и Бог му услиши молитву (1. Цар. 17, 17-23) На молитву пророка Илије „огањ с неба“ спалио је постављену жртву (1. Цар. 18, 30-38); на његову молбу Бог после три и по године суше пушта обилну кишу (1. Цар. 17, 1; 18, 1-45). Бог каже да ће услишити молитву Јовову за његове пријатеље, јер је Јов праведан (Јов. 42, 8).

У Светом писму Новог Завета видимо да апостоли на молбу појединих људи својом молитвом Христу, а силом Христовом, чине чудесна исцељења. Чак и васкрсења мртвих. (...) Сви ти примери сведоче да Свето писмо – *обратно од учења секташа* – сасвим озбиљно тврди да молитве светитеља помажу онима за које се они моле.⁴¹

Поред ових, Милин је навео још низ других новозаветних примера који су апсолутно на свом месту. Ипак, свима њима се може „приговорити“ то да се односе **само** на молитве које су живи људи упућивали Богу за, исто тако, живе особе. Овај аутор у свим својим наводима није навео ни један

¹ Милин, Апологетика, Црква и секте, стр. 209-210. Нагласак мој.

једини пример из Библије а који би указивао да нас Књига над књигама упућује да се молитвено обраћамо нпр. умрлим апостолима, или пак неким другим новозаветним или пак старозаветним праведницима. Да је та пракса постојала у новозаветном периоду, сасвим је сигурно да би смо је нашли у апостолским записима. И сами апостоли би се молили за посредништво, заступање и духовну помоћ - већ вековима погребеним: Аврааму, Мојсију, Јову, Давиду, Данилу, Јеремији, Исаји и другима, а и остале новозаветне вернике би у својим посланицама упућивали да чине то исто¹. Но, такве примере нипошто у Библији не налазимо, већ само позиве да се верници моле за своје савременике – просторно блиске или удаљене хришћане и нехришћане. Потпуно супротно Светом писму које тврди да „живи знају да ће умријети, а мртви не знају ништа нити им има плате, јер им се спомен заборавио (...) и више немају дијела **нигда ни у чему што бива под сунцем**“;² што свакако означава да умрли (без обзира да ли су у небеском рају или пребивалишту грешних душа) апсолутно нису, нити могу бити упознати са ситуацијом и делатностима живих на земљи, православни настоје да своје учење оправдају одређеним библијским стиховима. Ево неких од њих, наведених у тексту протојереја Маринковића:

„Бог није Бог мртвих него живих, јер су Њему сви живи“ (Лука 20, 38).

„И врати се прах у земљу, како је био, а дух се врати Богу, који га је дао“ (Проповед, 12, 7).“³

1 Управо овакво православно веровање, темељено на старозаветним апокрифним текстовима, описује протојереј Павле Окалахан у својој књижици „Православни одговор на основне заблуде протестаната“. Наиме, он оптужује протестанте да су из Библије изабацили поједине књиге у којима се налазе описи молитвеног заступања умрлих светитеља за живе особе које станују на земљи. Он каже: „Свето Писмо јасно сведочи да су извесни људи били веома моћни заступници пред Богом (Јов. 42, 8; Јак. 5, 16-18). То није ограничено само на овај живот. **У другој књизи Макавеја, коју су протестанти изабацили из Библије, представљен је пророк Јеремија како се непрекидно моли Богу за народ израелски** (II Мак. 15, 14).“ Издавач: Књижара „Прота Васа“ из Панчева, Београд 1997. год. стр. 14. Нагласак мој. Ипак, и поред првог оправданог приговора да се овде ради о наводу из апокрифног текста којег ни старозаветни Израелци Исусовог времена нису прихватили као канонску библијску књигу, као ни сами апостоли на челу са својим Учитељем, постоји и још један. Наиме, у тексту 2. Макавејима 15. поглављу описани су сукоби између наоружаних одреда освајача Никанора и вође јеврејског устаничког покрета Јуде Макавеја (Макабејца). Јуда Макавеј се трудио да охрабри своје војнике и припреми их за борбу између осталог и тако што им је испричао садржај свог скорашњег сна. Ево како је гласио Јудин сан, на основу којег су православни закључили да „Библија“ научава да је, до тада већ вековима преминули, пророк Јеремија свакодневни молитвени заступник пред Богом свог народа Израела: „Пошто је тако свакога од њих наоружао мање поуздањем у штитове и копча, а више смјелошћу и побудним ријечима, **исприча им** вјеродостојан **сан**, виђење, а они му се сви обрадоваше. Ево што је видио: бивши велики свећеник Онија, човјек добар и честит, скроман у опхођењу, благе ћуди, отмијен у говору, од дјетињства вичан свакој крпности, подигао руке и молио за сву жидовску заједницу. Затим се Јуди **указао** и човјек времешан и частан, чудесна и величанствена достојанства. Тада Онија проговори: „Ово је љубитељ своје браће, који се много моли за народ и за сав Свети град – Божји пророк Јеремија.“ На то Јеремија пружи десницу и Јуди преда златни мач...“ (Библија Кршћанске садашњости, Загреб 1983. године; Друга књига о Макабејцима 15:11-15. Нагласак мој).

2 Књига Проповједникова 9:5-6. Нагласак мој.

3 Најбољи васпитач, стр. 92.

Ево, дакле, својеврсног доказа да мртви заправо нису мртви већ живи, те да сходно томе могу да чују и услишавају молитве православних верника. Међутим, оно што православни богослови избегавају да кажу јесте да се нпр. први од наведених стихова налази у сасвим другачијем контексту него што су то молитве мртвим (а пред Богом живим) светитељима. Ево како заправо овај текст гласи у целини:

„Тада приђоше неки од садужеја, **који оспоравају васкрсење**, и запиташе га говорећи: учитељу, Мојсије нам је написао: ‘Ако коме умре брат који има жену, а буде без деце, нека његов брат узме жену и нека подигне пород свом брату’. Било је тако седморо браће. Први је узео жену и умро без деце; тада је узе други, па трећи, и тако свих седам не оставише деце и помреше. Најзад умре и жена. О ускресу, дакле, ова жена коме ће од њих припасти као жена? Јер је она била жена седморици. Тада им рече Исус: деца овога света жене се и удају, а који се удостоје да добију онај свет и ускрс из мртвих нити се жене нити се удају. Они не могу више ни умрети, јер су као анђели, и синови су Божији, пошто су синови васкрсења. *А да мртви устају*, то је и Мојсије показао на месту о купини, где Господа назива Богом Авраамовим, Богом Исааковим и Богом Јаковљевим. **А Бог није Бог мртвих него живих, јер су њему сви живи.**“¹

Читав овај библијски текст, дакле, описује Христов одговор упућен припадницима верске странке садужеја, која је негирала било какву могућност будућег васкрсења. Наиме, ова верска групација је за Свето писмо признавала само Мојсијево петокњижје, док је остале књиге Старога завета одбацивала. Њима се чинило да у делу Библије коју су они признавали не постоји помен могућности будућег васкрсења из мртвих. Управо из тог разлога им је Господ Христос и навео текст (и то баш из Петокњижја, 2. Мојс 3:6) који говори о старозаветним херојима вере као живима а не мртвима пред Богом – што у овој Исусовој поруци означава њихово сигурно будуће враћање и у телесни живот.² Иначе, Господ је имао на располагању и много прецизније и јасније текстове о васкрсењу у осталим књигама Старога завета:

„Јер нећеш оставити душе моје у паклу, нити ћеш дати да светац твој види трухлост.“ (Псалам 16:10);

„Али знам да је жив мој испкупитељ, и на пошљедак да ће стати над прахом. И ако се ова кожа моја и рашчини, опет ћу у тијелу свом видјети Бога. Ја исти видјећу га, и очи моје гледаће га а не друге.“ (О Јову 19:25-27);

„Оживјеће мртви твоји, и моје ће мртво тијело устати. Пробудите се, и пјевајте који станујете у праху; јер је твоја роса роса на трави, и земља ће изметнути мртваца.“ (Књ. пророка Исаије 26:19);

„И много онијех који спавају у праху земаљском пробудиће се, једни на живот вјечни а други на срамоту и пријекор вјечни.“ (Књ. пророка Данила 12:2).

¹ Ев. по Луки 20:27-38. Нагласак мој.

² Прочитајте и упоредне стихове у Мт. 22:23-33 (посебно стихове 23 и 31) и Мк. 12:18-27 (посебно стихове 18 и 26а).

Међутим ови старозаветни цитати садужејима не би представљи никакав доказ о могућности будућег васкрсења, а из разлога што нису веровали у њихову богонадахнутост. Због тога је било потребно да Господ на основу текстова које су они сматрали богонадахнутим докаже оно о чему је проповедао. Након изношења доказа о будућем васкрсењу из мртвих из Мојсијевић књига, садужеји су били уђуткани, без могућности да налазе даље изговоре за своје неверство - бивајући постиђени Исусовим мудрим одговором.

Као што, дакле, увиђамо, навод из ев. по Луки 20:38 којег православни веома често наводе као доказ да се треба молити умрлим светитељима, уопште нема никакве додирне тачке ни са молитвом а ни са молитвеним свечачким заступништвом – већ са будућим ускрсом из мртвих. Но, свакако да је теолозима Источне цркве једино преостало овакво цитирање Писма ради потврде свога веровања, када правих доказа нигде нема.

Лазар Милин наводи још једно веома јасно место из новозаветних посланица, које је, међутим, тако изокренуо што се тиче његовог значења, да би у томе могли да му позавиде и много вештији мајстори пропаганде. Ево библијских навода из Милинове књиге уз још неке његове коментаре датих на рачун еванђеоских протестаната:

„На све то секташи одговарају оно што смо већ споменули: примери који су наведени из Библије тичу се светитеља док су још били живи, на земљи, а не после њихове смрти. Они су мртви и према томе нити нас чују, нити су у стању да наше молитве спроведу и пренесу Богу.

Да су света лица о којима је било речи у овом чланку заиста отишла из овог света то је тачно. Но не треба заборављати на речи Спаситељеве да „Бог није Бог мртвих него Бог живих“ (Мт. 22, 32). И те Његове речи односе се баш на Аврама, Исака и Јакова који у то време кад су ове речи изречене више нису били међу нама на земљи, јер „ако живимо, ако умиремо, Господњи смо“ (Рим. 14,8). **Да се покојници и после телесне смрти могу сећати нас на земљи сведочи Св. писмо**, јер апостол Петар пише хришћанима: „настојаћу да се ви и после моје смрти свагда сећате овога“ (2. Петр. 1, 15).

Он је ове речи писао пред смрт, тако пише у његовој Посланици. Па пошто зна да му је смрт близу како ће он „настојати“ да се његови верни и после његове смрти сећају његове науке коју им је предао, ако ни њега самог не буде нигде било после смрти?!“¹

Да бисмо увидели где се налази и у чему се састоји лукавство оваквог штурог навођења текстова из Библије, цитираћу читав контекст из 2. Петрове 1:12-15:

„Зато ћу гледати да вас увек на све то подсећам, иако ви то знате и утврђени сте у овој истини. Али сматрам да је право, **док сам у овој сеници свога тела**, да вас будим својим опомињањем, знајући да ће убрзо доћи до

¹ Л. Милин, Црква и секте, стр. 212. Нагласак мој.

скидања ове моје сенице¹, као што ми је то обзнанио Господ наш Исус Христос. А настојаћу да се ви и после моје смрти свагда сећате овога.“²

Као што је из текста очигледно, ап. Петар пише хришћанима сматрајући да је добро за њих, да их **док је још у животу** (тј. „у сеници свога тела“) бодри и поучава у вери. Његове речи записане на крају овог одељка односе се, како нам сам текст сведочи, на то да ће уложити све своје напоре да се они и након његове смрти сећају духовних поука које им је упутио док је још био жив. Насупрот овоме, Милин у својој апологетици подразумева да је Петар заправо рекао да ће и *после своје смрти* активно настојати и трудити се да се хришћани сећају његових речи (највероватније молећи се за њих, лично чинећи чудеса, посећујући их и поучавајући у сновима, визијама или пак у њиховим пустињским пребивалиштима током каснијих векова). Но, сваки добри познавалац српског језика и граматике сложиће се са мном да смисао Петрових речи из наведеног библијског текста уопште не упућује на онакав закључак какав је Милин извео.

Да бих Светим писмом још једном доказао неодрживост учења о светињском заступништву за оне који још живе на земљи навешћу један старо-заветни пример. У време када је пророк Илија требао да се растане од свога ученика Јелисија, између њих је уследио следећи разговор:

„И узе Илија плашт свој, и савив га удари њим по води, а она се раступи тамо и амо, те пријеђоше обојица сухим. А кад пријеђоше, рече Илија Јелисију: **шти шта хоћеш да ти учиним, докле се нијесам узео од тебе**. А Јелисије рече: да буду два дијела духа твојега у мене. А он му рече: заискао си тешку ствар; али ако ме видиш кад се узем од тебе, биће ти тако; ако ли не видиш, неће бити. И кад иђаху даље разговарајући се, гле, огњена кола и огњени коњи раставише их, и Илија отиде у вихору на небо. А Јелисије рече: оче мој, оче мој! кола Израилјева и коњици његови! И не видје га више; потом узе хаљине своје и раздрје их на два комада. И подиже плашт Илијин, који бјеше спао с њега, и вратив се стаде на бријегу Јорданском. И узев плашт Илијин, који бјеше спао са њега, удари по води и рече: гдје је Господ Бог Илијин? А кад и он удари по води, раступи се вода тамо и амо, и пријеђе Јелисије. А кад с друге стране видјеше синови пророчки, који бијаху у Јерихону, рекоше: почину дух Илијин на Јелисију.“³

Као што увиђамо из овог примера (из опширно наведеног текста, за разлику од штуро и погрешно навођених цитата од стране православаца), пророк Јелисије је могао да тражи од свога учитеља Илије одређене услуге и услишење молби само док је био у његовом телесном присуству. Илијине речи подразумевају да се након његовог вазнесења на небо, Јелисије није могао да нада услишењу својих молби из простог разлога њихове просторне удаљености. Када је дакле случај да ни Илија, као онај који је жив отишао на небо, не може да чује и да услиши људе који остају да живе на земљи, коли-

1 „Сеница“ или „колибица“ (начињена од пропадљивог материјала, дрвета и прућа) представља неку врсту привременог места боравка, попут људског смртног тела. Говорећи о „сеници свога тела“ и „њеном скидању“ апостол мисли на своју скору телесну смрт.

2 Нагласак мој.

3 2. Царевима 2:8-15. Нагласак мој.

ко је то још више немогуће онима чија тела почивају у гробовима или су већ одавно иструнула. Овај пример, са своје стране још једанпут негира исправност Милиновог навођења Христовог говора упућеног садужејима, и његово тумачење које нас наводи да поверујемо да нас је Господ заправо поучио да се молимо давно умрлим (а „пред Богом живим“) Аврааму, Исааку и Јакову. Према Милиновом тумачењу, било би логично да се данашњи хришћани моле како новозаветним тако и старозаветним светитељима (па и Илији, кога је поменуо у раније наведеном тексту као пример богоугодног човека чије молитве Бог слушава). Међутим, сам Илија у Светом писму негира и наговештај могућности о томе да ће након свога одласка на небо моћи да чује, услиши и Богу пренесе било чију молитву.

Учење светог предања о поштовању светитеља

Као што смо учили, православни теолози посежу за вађењем стихова из стварног контекста јасног библијског откривења да би потврдили своја учења која су проистекла из светог предања. Заправо, учења о светитељима као молитвеним заступницима пред Богом се темеље искључиво на светом предању: на различитим сновима и „виђењима“ људи који су живели вековима након смрти апостола и завршетка писања надахнуте Божије Речи (у којој, по признању Ивана Никољина, не постоје никакви темељи за поштовање светитеља какво им се указује у оквиру Источне цркве). На овом месту желим да наведем неколико казивања која „допуњавају Свето писмо“ и уче нас како је православно поштовање светитеља управо богоугодно дело:

„Као послушна деца Божја, светитељи су били у великој милости пред Богом не само за живота им на земљи него и по преласку у вечни живот. Они су били пуни Духа Светога, који је кроз њих делао и за живота им па дела и сада из оног света, а дела и кроз њихове мошти на земљи... Кад би се сва та деловања Божја преко светитеља и њихових моштију, а ради спасења људи на земљи, записала, таква књига обимом својим била би већа од свих других књига у свету.

Светитеље поштујемо и у молитвама призивамо: као Божје угоднике и пријатеље (види Јов. 15, 14-15), као Божја станишта и оруђа (Јован 14, 23), као удеоничаре славе Божје и моћне пред Богом (Јован 17, 22-24), као моралне хероје и образце, као нашу старију браћу и доброжелатеље, као молитвенике пред Богом, као покровитеље, заштитнике, помагаче и руководиоце на путу спасења.

149. Свечи Божји нису мртви него живи. Блаженопочивши епископ Николај запитао је једног чувеног проту – јунака Јована Бошковића да ли верује да су свечи Божји живи.

„Како не бих веровао, кад су ми се јавили и о себи то посведочили“, одговори прота и тим поводом исприча следеће:

„Једног дана рече ми попадија да због неке домаће невоље одем у Острог и однесем неки дар. Ја бејех нешто смућен и љутит. – Шта да му носим? ре-

кох јој. Остави на миру оне мртве кости у пештери Острошкој, а ти се обрати живима за помоћ!“

Тако прође дан.

Кад **ноћу у јасној визији** јави ми се свети Василије, па лупи својим жезлом и срдито викну ми:

- Ја сам жив, а нисам мртав, као што ти мислиш. И немој да будеш неверан него веран!

У великом страху ја скочим са постеље и потражим од попадије онај дар што је спремила, те однесем у Острог светом Василију. Одонда ја сам добро утврдио своју веру да су сведи Божји живи, а не мртви (Епископ Николај, Емануил, 29, стр. 35).

150. Светитељи се моле за нас Богу. За време грчког цара Маврикија нападоше Арапи Солун и опседоше га. Становништво града обузме велики страх. Неки побожни човек, по имену Илустрије, пође ноћу у цркву светог Димитрија, **у којој је почивало тело његово**, да се помоли светом великомученику да заштити свој град. Пред улазом у храм, испред себе, он спази два младића, којима се врата храма сама отворише и они уђоше. За њима уђе и Илустрије. Ушавши у храм, младићи снажно запитају: „Где је господар који овде живи?“ На овај глас појави се један младић у виду слуге и као изненађен запита: „Шта вам треба господар?“ Младићи, који су били анђели Божји, одговорише: „Господ нас је послао да му кажемо заповест“. Младић – слуга указа на гроб светог Димитрија и одговори: „Он је овде“, и откри завесу која је скривала гробницу. **Тада се појави свети Димитрије** у онаквом изгледу као што се слика на иконама, само у сјају као сунце, да се на њега није могло гледати. Анђели поздравише светог мученика, који их упита ради чега су дошли. Они му одговоре да их је Господ послао са заповешћу да напусти овај град и пређе ка Господу, јер Он хоће да овај град преда непријатељу. На то је свети мученик замолио анђеле да пренесу његову велику молбу Господу да се смилује на град и становнике његове, за које је на Голготи пролио крв своју, и да га и даље остави као заштиту граду. **После тих речи мученик се вратио у своју гробницу**, а анђели постали невидљиви. Кад се виђење завршило, Илустрије дуго није могао да дође к себи, а потом је пао на колена и захвалио Богу и светом Димитрију за његово заузимање за град. Сутрадан он о виђењу обавести становнике града, који у молитвама завапише Богу и светом Димитрију за помоћ и спасење. И Бог убрзо услиши молитве: непријатељ без борбе диже опсаду и побеже, а становници прославише Бога и Његовог мученика Димитрија (Житије светог Димитрија, 26. октобра).

Ова визија била је са планом Божјим да нас увери у моћ молитава светитеља за нас пред Богом и њихову заштиту од невоља и опасности у овом животу.⁴¹

Ово су била, дакле, само два примера од великог броја сличних које можемо да наведемо из православне литературе, а која описују чудеса различитих светаца и њихово молитвено посредовање пред Богом за људе на

¹ Живан М. Маринковић, Најбољи васпитач, стр. 93-94. Нагласак мој.

земљи. У свему томе изгледа да уопште и није битно што се њихови детаљи уопште не подударују са библијском науком, као на пример „срдитост“ светог Василија Острошког или пак борављење у гробници не само тела већ и духа светог Димитрија (што доказује и сам текст спомињањем да су анђели дошли да Димитрија из гроба позову Господу, а што значи да он није к Њему отишао након своје смрти). Битно је само то да ова средњовековна и нововековна откривења објављују оно што православнима служи као „допуна“ Библији и темељ за веровања за која апостоли и њихови наследници нису знали.

Сваки читалац Новог завета познаје чињеницу да учење Господа Исуса Христа подразумева упућивање верника да се моле за услишење својих молитава само Богу Оцу и Сину, уз посредништво Светог Духа. Ево неких стихова из еванђеља који говоре управо о овоме. Исус Христос је, наиме, рекао:

„И што год заиштете у моје име то ћу учинити, да се прослави Отац у Сину. Ако ме што замолите у моје име, ја ћу учинити.“ (Ев. по Јовану 14:13-14);

„Заиста, заиста, кажем вам, ако у моје име затражите што од Оца, даће вам. До сада нисте ништа тражили у моје име; тражите и добићете, да ваша радост буде потпуна. (...) У онај дан молићете у моје име, и не кажем вам да ћу ја молити Оца за вас; сам Отац вас љуби, зато што сте ме волели и веровали да сам ја изашао од Бога.“ (Ев. по Јовану 16:23-24, 26-27);

А апостол Павле додаје:

„Исто тако и Дух помаже нашој слабости; јер ми не знамо за шта треба да се молимо – како приличи, **али сам Дух посредује за нас** уздисајима који се не могу исказати. А онај који испитује срца зна шта је смерање Духа, пошто се **по Божијој вољи моли за свете**.“ (Римљанима 8:26-27)¹.

Свето писмо такође истиче чињеницу да је Господ Исус Христос наш **једини посредник** пред Богом у сваком смислу, те да се он молитвено заузима за нас:

„Јер Бог је један и један је посредник између Бога и људи, човек Исус Христос.“ (1. Тимотеју 2:5);

„Ко је тај који ће их (нановорођене вернике; прим. И. С.) осудити? Да ли Исус Христос који је умро, и шта више васкрсао, који је с десне стране Богу **и који се заузима за нас?**“ (Римљанима 8:34. Нагласак мој);

„Стога и може сасвим да спасе оне који **његовим посредством** прилазе Богу, пошто свагда живи – **да се моли за њих**.“ (Јеврејима 7:25. Нагласак мој.);²

¹ Нагласак је мој.

² Ево на који је начин Лазар Милин прокоментарисао овакву аргументацију еванђеоских хришћана, поново на свој начин *мешајући појмове небиблијске науке* о молитвеном заступништву умрлих светитеља **са библијски препорученим молитвама** које живи верници треба да упућују Богу једни за друге као и са Христовом заступничком смрћу:

„Да би доказали да наше молитве упућене Мајци Божјој и светитељима нису у складу са Светим писмом секташи често цитирају речи апостола Павла: „Јер Бог је један и један посредник између Бога и људи, човек Исус Христос“ (1. Тим. 2, 5). Такође се позивају и на речи св. Јована Богослова: „Дечице моја, пишем вам ово да ви не згрешите. Ако ко згреши, имамо

Са друге стране, поштовање Исусове мајке Марије, апостола и анђела, онакво какво налазимо у Православљу – не одговара еванђелском учењу. Сам Господ Христос је о поштовању своје мајке, као „одвећ блажене“, рекао да су „ипак **више** блажени они који слушају Божју реч и држе је.“¹ Малочас помињани православни апологета у својој књизи спомиње како је, заправо, сама Марија изрекла пророчанске речи, да ће је сви поштовати и то управо онако како то чине верници Источне цркве:

„Али, Свето писмо нигде не каже да се треба молити Марији – веле секташи. Треба се молити само Богу.

Заиста, Свето писмо нигде није издало неку изричиту заповест да се Богородици морају приносити молитве. Али таква заповест није ни потребна. Сваком човеку који схвати духовну величину Мајке Божје биће само по себи јасно како да се према њој опходи, *да ли да је велича као часнију од херувима и несравњено славнију од серафима*, или да је сматра само за обичну Марију, „дивну и побожну Јеврејку“ – једну од многих Марија и једну од многих „дивних и побожних Јеврејки“, каква је на пример била њена тетка Јелисавета, или Ана мати Самуилова, мати Мојсијева и многе друге знане и незнане Јеврејке. Уосталом, ако није издата заповест да је молитвено поштујемо, изречено је једно **далекосежно пророштво да ће њу звати блаженом сви нараштаји** – сви осим секташа. То пророштво изрекла је сама Богородица, јер је јасно схватила далекосежност догађаја о којем јој је благовестио анђеоло Божји. Она је то изрекла у оној дивној химни: „Велича

заступника код Оца, Исуса Христа праведника“ (1. Јн. 2, 1). Томе додају и речи из Посланице Римљанима (8, 34): „Ко је тај који ће их судити? Да ли Христос Исус који је умро, и шта више васкрсао, који је с десне стране Богу и који се заузима за нас?“

Ето, веле секташи, покрај тако јасних речи Светог писма молитвено обраћање Марији и свецима потпуно је излишно. Они немају никаква права да буду посредници између нас и Бога. Посредник је само један, Исус Христос и он се моли за нас. Овакво секташко умовање је погрешно и са логичке и са библијске тачке гледишта. Са логичке тачке гледишта то је типичан пример за погрешан доказ који доказује више него што доказивачу треба. *Јер, ако заједно са секташима кажемо да су молитве светитеља излишне покрај посредништва Христовог, онда су излишне и секташке молитве за њихову децу, родитеље и пријатеље*. А они такве молитве ипак читају. Са библијске тачке гледишта тај секташки доказ је неправилан јер превиђају да је Христово посредовање пред Оцем небеским за нас нешто сасвим друго него светитељске молитве. Да су секташи продужили да читају цитате које су нам навели, онда би јасно видели ту истину. Христово посредништво се састоји у томе што је „самога себе дао као откуп за све“ (1. Тим. 2, 6). „Он је жртва помирења за наше грехе, на само за наше него и за грехе целог света“ (1. Јн. 2, 2).“ Црква и секте, стр. 211-212. Нагласак мој.

Насупрот оваквом Милиновом ставу о „секташкој“ заблуди, еванђеоски хришћани чврсто заступају уверење о потпуној библијској неутемељености доктрине о светитељском молитвеном заступништву која извире из светог предања, држећи се Христове и апостолске науке која је више него јасна и по овом и по свим другим, православним нејасним, питањима. Милинова тврдња о томе да се Христово посредништво пред Богом веома разликује од светитељског (што, тобоже, секташи никако не могу да схвате) те да оно подразумева посредништво *само* у смислу његове заменичке смрти, није нимало тачна. Према Светом писму, Христос је посредник између верујућих људи и Бога у сваком смислу (откупитељском, молитвеном...; види претходно наведене цитате у тексту као и: 2. Кор. 5:21; Гал. 3:13; Отк. 5:9-10 и сл.) док заступништво мртвих светитеља није поменуто у Писму нити једним јединим словом (сем ако се не тумачи на „православни начин“ уз вађење половичних стихова из контекста; на тај начин би се могло доказати да Библија учи и да „Бог не постоји“). Види: Псалам 14:1; 53:1).

1 Ев. по Луки 11:28. Нагласак мој.

душа моја Господа и обрадова се дух мој Богу спаситељу моме; што погледа на понизност своје служитељке. Јер, гле, од сада ће ме сви нараштаји *сматрати блаженом*“ (Лк. 1, 46-48).¹

Дакле, једино су „секташи“ ти који Марију не поштују! Међутим, сасвим супротно је истина. Еванђеоски хришћани придају Марији и те такво поштовање и сматрају је угледним примером вере и понизности коју и они треба да следе, *сматрајући је блаженом*, тј. управо онаквом каквом је и она сама себе у „пророштву“ назвала. Међутим, сматрати да је неко „блажен“ (дакле, да је примио мноштво благослова на основу Божије незаслужене милости) уопште не значи узвисивати га врх небеса и давати му славу и част каква му уопште не припада. Уосталом, Господ Исус је назвао *блаженим* и све сиромашне духом, жалосне, кротке, гладне и жедне праведности, милостиве, чисте срцем, миротворце, прогнане ради праведности итд.² - а то је број свих спасених кроз историју који износи на стотине милиона верника. Шта више, Писмо износи чињеницу да веће блаженство и од самих апостола (који су и поред вести о Исусовом васкрсењу остајали неверни)³ уживају пред Богом они људи који су у васкрслог Христа поверовали и поуздали се иако га никада нису видели телесним очима. У еванђељу по Јовану читамо следећу Господњу изјаву, изречену након његове поновне појаве пред апостолима:

„Затим рече Томи: пружи свој прст овде и види моје руке, и пружи своју руку, па је стави у моја ребра, и не буди неверан – него веран. Тома одговори и рече му: Господ мој и Бог мој. Рече му Исус: поверовао си зато што си ме видео. *Блажени су који не видеше – а повероваше.*“⁴

Апостол Петар неколико деценија након описаног догађаја, похвалио је веру блажених који никада нису имали прилике да виде Господа, али су у Њега чврсто веровали и имали љубав према Њему:

„Исус Христос, кога ви волите иако га нисте видели, у кога сад верујете иако га не видите, и радујете се неизрецивом и прослављеном радошћу, јер постижете циљ своје вере: спасење својих душа.“⁵

Уосталом, Божија Реч опште не дозвољава било какву праксу исказивања поштовања поклоњењем пред апостолима и анђеоским бићима (који би, по логици, требали да представљају прве међу светитељима), како се чини нпр. пред иконама светитеља у православним домовима и богослужбеним храмовима. Апостоли који нису дозвољавали поклоњење пред собом ни за време свога земаљског живота, сасвим се сигурно не би сагласили са тиме да се то чини након њихове смрти. У свим текстовима Новог завета у којима говоре о Цркви и међусобном поштовању верника, апостоли истичу чињеницу да сви хришћани сачињавају невидљиво Христово духовно тело – којем је Господ поглавар – а они његови различити удови. Заправо, ап. Павле на-

1 Милин, Црква и секте, стр. 207-208. Нагласак мој.

2 Види: Ев. по Матеју 5:3-10.

3 Види: Ев. по Марку 16:9-13; Ев. по Јовану 20:25.

4 Ев. по Јовану 20:27-28. Нагласак мој.

5 1. посланица Петрова 1:7-8. Нагласак мој.

глашава да у Цркви веће поштовање треба указивати верницима који су у скупштинама мало цењени (тзв. „обичним верницима“), за разлику од оних истакнутих у служби (попут старешина или епископа) који већ сами по себи, због свога духовног „положаја“ уживају поштовање. Ево из ког разлога:

„Него много су потребнији удови тела који изгледају слабији, и веће поштовање придајемо удовима тела, за које сматрамо да не заслужују поштовање, и наши непристојни удови имају већу пристојност, док нашим пристојним удовима то није потребно. **Али Бог је тако саставио тело, да је запостављеном уду дао већу част**, да не буде цепања у телу, него да се удови једнако брину један за другога.“¹

Истичући увек чињеницу да су само људи који су добили благодатне дарове духовног управитељства и поучавања других, апостоли су одбијали свако прекомерно поштовање које им је било указивано и упозоравали вернике да то не чине:

„Сутрадан пак уђе у Кесарију. А Корнилије их је очекивао, сазвавши своју родбину и присне пријатеље. Када пак Петар уђе у кућу, Корнилије му пође у сусрет, *паде пред његове ноге и поклони се*. Тада га Петар подиже говорећи: **устани; и ја сам само човек**.“²

„Чувши то апостоли, Варнава и Павле, раздерише своје хаљине, скочише међу народ вичући и говорећи: људи, шта то чините? **и ми смо људи – као и ви**, проповедамо вам еванђеље – да се од ових ништавних ствари обратите живом Богу...“³

Исту поруку данашњим верницима упућују кроз Свето писмо и небески анђели. Апостол Јован је два пута, одушевљен откривењском визијом, пао на колена и поклонио се анђелу који му је њу објавио:

„И падох пред његове ноге да му се поклоним. И рече ми: **пази, не чини то**, ја сам саслужитељ твој и твоје браће која имају сведочанство Исусово. **Поклони се Богу**.“⁴

„И ја, Јован, чух и видех ово, и кад чух и видех, **падох да се поклоним пред ногама анђела** који ми показа ово. *И рече ми: пази, не чини то*; ја сам саслужитељ твој, и браће твоје, и пророка, и свих који држе речи ове књиге; **Богу се поклони**.“⁵

Анђели дакле казују да су и сами послани да служе и помажу хришћанима на земљи, а не да примају службу и поклоњење од стране Божијих слугу (у складу са казивањем богонадахнутог извештаја записаног у посл. Јеврејима 1:14):

„Нису ли то све службени духови *послани да служе* онима који ће наследити спасење?“⁶

1 1. посл. Коринћанима 12:22-25. Нагласак мој.

2 Дела апостолска 10:25-26. Нагласак мој.

3 Дела апостолска 14:14-15. Нагласак мој.

4 Откривење Јованово 19:10. Нагласак мој.

5 Откривење Јованово 22:8-9. Нагласак мој.

6 Нагласак мој.

Уосталом, апостол Павле упозорава да је поклоњење и служба анђелима део лажног, нехришћанског исповедања вере:

„Нека вас не лишава награде нико *ко ужива у лажној понизности и слављењу анђела*, ко распреда о својим виђењима, безразложно се прави важан својом телесном памећу, а не држи се Главе, од које цело Тело, подупрто и повезано зглобовима и жилама, расте Божијим растом.“¹

Еванђеоски хришћани, у складу са библијским откривењем, указују поштовање апостолима и свим другим Божијим људима и женама кроз историју, на тај начин што се уче побожности на основу њиховог богатог искуства у животу са Господом. Ипак они одбацују оно што се Писмом не подразумева – а то су молитве за заступништво пред Богом и молитвено посредовање давно умрлих светитеља из црквеног календара за живуће вернике.

Поштовање светих моштију

Поред молитвеног обраћања давно и скорије преминулим особама, у Источној цркви је истакнута и пракса поштовања, поклоњења и целивања посмртних остатака и различитих старинских предмета, за које се тврди да су били у власништву светих људи. Ево на који начин православни објашњавају поштовање светих моштију:

„**Божји угодници за време живота на земљи били су храмови Светога Духа.** А по пресељењу њихових душа на небо, у царство небеско, **њихова света тела остајала су нераспаднута и чудотворна.** Као што је благодатна сила Божја деловала кроз светитеље за њихова живота, тако је она продужила да дела и кроз њихова тела. Та благодатна сила пројављивала се и пројављује се у виду многобројних исцељења разноврсних болесника, а и на друге начине. Тако мошти светитеља и мученика служе као оруђа преко којих Бог пројављује своју силу и милост. „Као што суд у коме се дуго чува миришљава течност упије у себе њен мирис, тако и тело хришћаниново у коме је постојано обитавала благодатна сила Христова бива цело прожето овом силом. А пошто је сила Христова нетрулежна, то је природно што она, усељавајући се у оне који су Христови (сравни: II Кор. 12, 9; Галат. 5, 24), чини њихова тела **нетрулежним**. Пошто је сила Христова свемоћна, то је са природом ове силе у складу што она чини чуда, кад је то угодно Богу“ (вели Филарет, митрополит московски). Зато што су мошти светитеља и мученика извори многобројних чудесних исцељења, а тиме и доказ силе Божје која кроз њих делује, света Црква донела је одлуку на VII васељенском сабору (787. г.) да се свете мошти поштују: „*Господ наш Исус Христос даровао нам је мошти светитеља као спасоносне изворе који на многе начине изливају добротина на немоћне. Зато ко се усуди да одбацује мошти мученика (или светитеља)... да се лиши светог причешћа.*“²

1 Посл. Колошанима 2:18-19. Савремени српски превод (WBTC, Fort Worth, Texas). Издавач: Хришћански евангелизациони центар, Бачки Петровац, 2003. год. Нагласак мој.

2 Најбољи васпитач, стр. 125. Нагласак мој.

Претходно наведени текст садржи више теолошких нетачности и не-слагања са учењем Светог писма. Најпре, православни тврде да су, дакле, само неки људи (названи Божијим угодницима) били храмови Светог Духа – те да су из тог разлога – после своје смрти за собом оставили нетрулежна тела која су постала и чудотворна. Насупрот томе, апостол Павле у једној од својих посланица пише да апсолутно сви верници, оправдани и спасени вером у Христа, представљају храмове (тј. храм) Светог Духа:

„Зар не знате да сте храм Божији и да Дух Божији обитава у вама? Ако неко уништава храм Божији, Бог ће њега уништити; јер је храм Божији свет, а то сте ви.“ (1. Кор. 3:16-17);

„Или не знате да је ваше тело храм Духа Светога који је у вама, кога имате од Бога, те не припадате само себи?“ (1. Кор. 6:19).

Овај апостол, заступајући Христово учење о томе да сваки вером спасени верник има Светог Духа у себи, ове речи упућује Коринћанима који су по своме духовном узрасту још увек били на нивоу мале деце (у смислу духовне зрелости). Уколико прочитамо читаву посланицу увидећемо да верници у Коринту и нису били неки посебни „Божији угодници“, већ да су, због својих телесних слабости, још увек практиковали одређене, чак и велике, грехе. И баш те и такве Коринћане, Павле подсећа да представљају храм Светог Духа (и да следствено томе треба да се одрекну и клоне сагрешења који Духа жалосте). Пошто је, дакле, јасно да Писмо говори да сви верници представљају храм Божији, а не само неки посебни „светитељи“, то би по православној логици значило да би тела свих умрлих хришћана кроз историју требала да буду нетрулежна и чудотворна – те да само тела нехришћана буду подложна труљењу. Међутим, као што ћемо се уверити, Свето писмо ни на једном месту не подразумева да ће тела верника Божијих после њихове смрти остати нетрулежна (осим у неким природним условима који би спречили распадање или пак обрадом неким од средстава за конзервацију). Псалмиста Давид, за кога је у Писму посведочено да је био прави Божији човек¹, записао је следеће речи:

„Јер нећеш оставити душе моје у паклу, нити ћеш дати да светац твој види трухлост.“ (Псалам 16:10).

Иако се испрва може чинити да је Давид у овом стиху мислио на себе (на своје тело), ова његова изјава је заправо представљала пророчанство о Христовом васкрсењу. Апостол Петар је, у својој беседи изреченој на дан силаска Светог Духа, на Педесетницу, то потврдио следећим речима:

„Давид, наиме, говори за њега: ‘Стално сам гледао Господа пред собом, јер ми је с десне стране – да се не пољуљам. Зато се развесели срце моје и обрадова се језик мој, чак ће и тело моје почивати у нади, јер моју душу нећеш оставити у царству смрти, нити ћеш дозволити да светац твој иструне. Показао си ми путеве живота, испунићеш ме весељем пред лицем својим’. Браћо, вама се може слободно рећи о патријарху Давиду, да је умро и био сахрањен, и да је његов гроб код нас до данашњег дана. Али како је био пророк и како је знао да му се Бог заклео да ће од рода његових беда-

¹ Види: 2. Самуилова 5:10; 1. Царевима 9:4; 11:4; Псалам 89:3, 20-29, 35-37.

ра некога посадити на његов престо, **предвидевши рече за Христово васкрсење: нити је био остављен у царству мртвих, нити му је тело иструлило.** Овога Исуса је Бог васкрсао, чему смо ми сви сведоци.“¹

Само Давидово тело, пак, било је подложно труљењу и на крају се вратило у прах:

„А да га је васкрсао из мртвих – да се више не враћа у труљење, овако је рекао: ‘Испунићу вам свете и поуздане речи Давидове’. Зато и на другом месту каже: ‘Нећеш дати да твој светац види труљења’. **Давид је**, наиме, послужио своме нараштају и **по Божијој вољи умро**, био је придодат својим очевима **и видео је труљење**. А кога је Бог васкрсао, тај није видео труљења.“²

Управо наведене речи апостола Павла су више него јасне. Према учењу Библије, само онај који је васкрснут из мртвих (Исус Христос) није подложен труљењу, док је тело цара Давида иструлило попут тела свих осталих људи. Стари и Нови завет ни једном једином речју не потврђују учење о нетрулежним и чудотворним моштима – онако како се то верује у оквиру Источне цркве. Ипак, православни теолози наводе један текст из Старог завета као, по њиховом мишљењу, очигледан пример који доказује библијску заснованост веровања о светим моштима. Ево како гласи текст из дела протојереја Маринковића:

„**Најстарији податак о деловању благодатне силе Божје кроз мошти светитеља** – потиче из Старог завета, на неких скоро 900 година пре Христа. Великог старозаветног пророка и чудотворца Илију, кога је Бог на чудесан начин узео са телом на небо (IV књига о царевима, глава 2), наследио је у пророчкој служби његов ученик Јелисеј, такође чудотворац и за живота и по смрти. Кад је Јелисеј умро, сахранили су га у земљу. После годину дана умро је неки човек и понесу га да га сахране. У томе се изненада појави чета непријатеља Моаваца. Они што су носили мртваца уплаше се. Пошто нису имали времена да копају гроб, они леш умрлог човека баце у гроб пророка Јелисеја. „И кад човек паде и дотаче се **костију** Јелисејевих, оживе и уста на ноге своје“ (IV књига о царевима 13, 20-21).

Ово **свакако** није једини случај Божјег чудотворења кроз мошти праведника у Старом завету, **вероватно** их је још било, **само немамо података**. Али тек у Новом завету Божја благодатна деловања кроз мошти светитеља и мученика бивају много чешћа и бројнија.“³

Ипак, оваквом православном доказивању се може много што-шта приговорити. Најпре, из текста је јасно да људи који су дошли да покопају мртваца уопште нису дошли са намером да се поклоне светим Јелисијевим

1 Дела апостолска 2:25-32. Нагласак мој.

2 Дела апостолска 13:34-37. Нагласак мој. Баптистички теолог Мирослав Живковић ове стихове (36-37) са грчког преводи још јасније: „Јер када је Давид по Божијој вољи послужио своме нараштају, умро је и био сахрањен поред својих отаца, **а његово тело је иструнуло**. Али онај кога је Бог васкрсно из мртвих није подлегао труљењу.“ Дела апостолска, Библија за свакодневну примену, Међународно библијско друштво СР Југославије, Нови Сад, 2000. год. Нагласак мој.

3 Најбољи васпитач, стр. 126. Нагласак мој.

моштима (као што је то у Православљу обичај). Друго, Библија говори да су то биле пророкове **кости** (што значи да му је тело иструлило и да је остао само костур – као и код свих других људи) **а не нетрулежно тело**. Треће, ово је једини пример у читавој Библији, који показује да је Бог и на овај начин учинио чудесно дело – док православни прижељкују да је оваквих примера било много више (само што, ето, нису забележени). И четврто, нико није после овог чуда ископао Јелисијеве кости и однео на неко посебно место где би људи долазили на поклоњење у организованим ходочашћима и где би оне наставиле своја чудотворења. Бог је чинио чуда и у животима других старозаветних личности – али није забележено да су они остали нетрулежни након своје смрти (као ни Јелисије), нити да су њихове „мошти“ биле чудотворне. Шта више, сваки познавалац Писма зна врло добро да Господ у Старом завету (или пак у Новом) никада не би дозволио или одобрио поштовање и поклоњење лешевима и костима умрлих људи, макар како Њему угодни они били за свога живота. Свето писмо Новог завета исто тако не спомиње ни једном речју да су првовековни хришћани ископавали било чије гробове ради проверавања да ли су мошти остале нетрулежне и ради поклоњења њима. У новозаветним списима читамо о смрти неколицине „светаца“ какви су били нпр. Јован Крститељ (Мк. 6:17-29), архиђакон Стефан (Дела ап. 7:57 - 8:2), и апостол Јаков син Зеведејев а брат Јованов (Дела ап. 12:1-2). Ипак, у овом делу Божије Речи не налазимо никакву потврду да је ико био заинтересован за њихове „свете мошти“, знајући за Божије одређење да се умрло људско тело распада и на крају у потпуности разграђује:

„Докле се не вратиш у земљу од које си узет; јер си прах, и у прах ћеш се вратити.“¹

Као потврду за то имамо Реч која каже да су ученици Јована Крститеља узели његово тело и сахранили га, а исто тако и хришћани тело архиђакона Стефана.² Не заборавимо да нас Писмо извештава да су ова двојица била испуњена Светим Духом (Јован Крститељ чак и у утроби своје мајке Јелисавете пре свога рођења)³ и да су чинили силна чуда за време живота (у Стефановом случају)⁴ али им ни то није „помогло“ да им тела после смрти остану „нетрулежна“ (каква би према православнима требала да остану). Њихови пријатељи су их једноставно сахранили у земљу без икаквог интересовања шта ће се са њима касније збити. Стефанове мошти сасвим сигурно нису постале чудотворне, јер да је то био случај, еванђелиста Лука, писац Дела апостолских, не би пропустио да о томе извести хришћане и на тај начин још више потврди деловање Божије силе у оквиру хришћанства као, у то време, сасвим нове и нераспрострањене религије.

Доситеј Обрадовић је веома добро приметио сву библијску незаснованост учења о нетрулежним чудотворним моштима светаца, говорећи да би

1 1. Мојсијева 3:19.

2 Види: Матеј 14:12 и Дела ап. 8:2.

3 Види: Лука 1:15 и Дела ап. 6:3, 5, 10.

4 Види: Дела ап. 6:8.

било најлогичније да, пре свих осталих, тела библијских личности (Божјих угодника а пре свега апостола) остану нетрулежна и чудотворна:

„Камо, гди су телеса апостолска и светога Николаја? Време и воздух у ништа су их обратили, тако ће и проча која се још наоде. Да је бог хтео да они нетљени остају, њих нити би могла ватра сажећи, ни време разрушити. Али иди и кажи то онима који притом губе, пак се држи онда.“¹

Јевсевије Поповић нам у својој „Црквеној историји“ казује да је поштовање моштију светаца узело маха тек у периоду за време и после цара Константина. Иако су нпр. хришћани у Смирни поштовали и повремено посећивали гроб свога мученички пострадалог епископа Поликарпа (средином II века) – што свакако није наликовало изражавању поштовања „светих моштију“ у данашњем Православљу – поштовање моштију се појавило и све више почело да јача тек након што је протекло још неких 150 година:

„Поштовање реликвија или смртних остатака од светитеља и мученика доби **у овом перижоду већег полета, и то већ од Константина Великог**, који је у црквама, које је подигао, полагао кости апостола и других светитеља. *Кашње је постао опћенит обичај ископавати светитељске кости из гробова и мећати их у цркве*, што је на послетку довело до тога, да се по црквеним прописима није смела ни једна црква осветити, у којој није било костију од светитеља, и да су са претераном ревношћу трагали за светитељским реликвијама, *и да су неки хришћани чак у сваком гробу, који им беше непознат, гледали мученички гроб* те узимали отуда светитељске кости и зидали над њим капелу или цркву или олтар...“²

Јевсевије Поповић нам такође ставља до знања да је у тадашњој цркви (као и вековима касније) долазило и до многих злоупотреба ионако небиблијске праксе поштовања светих моштију:

„И **лакоми лажови вараху** са реликвијама и продаваху кости, које **украдоше** са гробља, по другим пределима као светитељске кости, што је дало повода, да су и црквени и државни закони морали устати против таквих људи, већином **монаха скитача**.“³

Међутим, ова пракса коју су увели лакоми лажови, „монаси – скитачи“, није се изгубила ни вековима након периода којег описује овај историчар. Доситеј Обрадовић сведочи да је у Србији и Грчкој у XVIII и XIX веку, био раширен обичај да многи православни монаси проносе кроз села и градове мошти и реликвије које су биле веома сумњивог порекла и на тај начин доводе у заблуду и материјално искоришћавају лаковерни и верски непровећен народ:

„Право велиш! И код нас у Грецији наоде се правдољубивих епископа и свештеника који уздишу и жале се на злоупотребе која бивају; а наипаче **зли и наопаки обичаји** да калуђери носе по вароши, по сели, по кућа и по патари пуне сандучиће костију ручни, ножни, леђни и свега тела, а наипаче множество зуба. **Бог их вишњи знао чији ли су, какви ли су!**

1 Д. Обрадовић, Сабрана дела стр. 594.

2 Ј. Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 654. Нагласак мој.

3 На истом месту. Нагласак мој.

Кажу да су тога и тога свеца кости и зуби; *принуждавају људе да их целивају и да милостињу на њих дају.*⁴¹

Да ли мртви заиста могу бити нераспадљиви?

Према јасном учењу Светог писма, посве је нормално очекивати да се, као што сам више пута до сада истакао, тело преминулог под утицајем ваздуха, влаге, микроорганизама и осталих природних фактора полагаано распада а материја долази у стање првобитне сложености. Међутим, многи случајеви пронађених нераспаднутих тела широм света као да доказују да то не мора баш увек да буде тако. Као што ћемо се уверити, неки од узрока нераспадљивости потичу од посве природних чинилаца, док за неке нема рационалних објашњења. Нераспадљивост људског леша се (донекле) може постићи балсамовањем и мумификацијом – као у старом Египту, смрзавањем на веома ниским температурама, излагању сувој клими и сувом ваздуху који би спречили распадање и довели до исушивања, или пак стручном обрадом и потапањем у неку од данас познатих хемијских супстанци. Са друге стране, постоје и примери чудесног сачувања целости људских тела или неких удова и поред присуства природних чинилаца који би морали да доведу до њиховог распадања. И поред тога што ћу поменути примере природних објашњења за нераспадљивост тела неких покојника, највише пажње ћемо обратити на оне случајеве који се не могу разумски објаснити и који се третирају међу религиозним светом као „Божија чудеса“.

Оно што бих најпре хтео да нагласим јесте чињеница да се нераспадљиви посмртни остаци људи не налазе само међу преминулим свецима Источне цркве. Исто тако често, нераспадљиве мошти се могу наћи и у оквиру Римокатоличке цркве – и то како међу свештеницима и монасима (монахињама) тако и међу обичним светом. Оно што је још интересантније, нераспадљиве мошти се могу наћи и међу умрлим атеистима као и међу припадницима других, нехришћанских религија.

а) Природна објашњења за нераспадљивост тела

Двоје западних истраживача нераспадљивости, Herbert Thurston и Joan Stuz пронашли су више локација у свету на којима се овај феномен одигравао под сасвим природним околностима. Године 1954. пронађена је природна мумија у планинама Чилеа. Радило се о телу дечака којег су петсто година раније осудили на смрзавање у једној пећини да би умилостивили богове. Добро очувана тела још из гвозденог доба могу да се још увек нађу по ирским, шкотским и данским мочварама. Она су, због различитих природних процеса знатно изменила боју, или се нису распала. Такође, прилично одбојна али и фасцинантна слика унутрашњости катакомби у Палерму или на Малти, доказује да се тела умрлих могу да сачувају у нераспаднутом стању дуго након смрти. Наиме, у поменутих катакомбама на зидовима су, као у филмовима страве и ужаса, окачена да висе тела капуцинских редов-

⁴¹ Д. Обрадовић, Изабрани списи, стр. 142-143. Нагласак мој.

ника још увек обучена у своју свештеничку одећу. У једном путопису из деветнаестог века можемо да прочитамо следеће:

„На себи још носе своје мантије... кожа и мишићи сухи су им као бакалар. Иако неки од њих ондје висе више од двјесто педесет година, тијела им се још нису распала.“¹

Такође, мртви који су сахрањени у оловом заштићеној крипти катедрале у Бремену су остали добро сачувани. Сасвим случајно је откривено да се сахрањени на том месту не распадају. Пронађен је и нераспаднут леш неког радника који је ту погинуо за време једног од ранијих реновирања катедрале. У Даблину, у цркви Светог Михана је, према спису који датира из 1901. године, пронађена беба која је на зглобу руке носила избледелу траку са годином своје смрти – 1679. Сматра се да је у овом случају изразито сув ваздух допринео конзервирању поменутог тела. На једном гробљу у Кијеву људи и данас посматрају нераспаднуте лешеве у отвореним ковчезима који су одозго заштићени стаклом. Ова појава се објашњава јаким природним зрачењем уз још по неке услове који су омогућили успорено распадање.

Следећи начин да тела преминулих дођу до стања нераспадљивости јесте њихово „осапуњење“ тј. „сапонификација“. И ова појава се јавља само под одређеним условима и није научно необјашњива. Наиме, тела која приликом сахране, на неки начин, буду заштићена од утицаја ваздуха, претварају се, условно речено, у сапун. Овакви лешеве се називају *adipoceri* (од латинских речи: „*adeps*“ – маст и „*cera*“ – восак). М. Thouret који је 1785. године добио налог да очисти гробље цркве „Светих невиних“ открио је да су многи лешеве постали *adipoceri*. Тела се уопште нису била распала а претворила су се, по његовим речима, у „гњецаву белу масу“. Очи и коса су, и након пет година, остали добро очувани.

Сапонификација, иако је необична, није тако ретка појава. У Вашингтону, у музеју *Smithonian* налази се пред очима посетилаца сапонификовани леш војника који је погинуо у америчком грађанском рату. Случај римокатоличке светице Марије де Санта – Еупразије Пелетије (која је умрла 1868. год.) и њеног нераспаднутог леша још један је пример „осапуњења“. Након што је после тридесет пет година након смрти отворен њен поцинковани ковчег, један лекар је изјавио да су јој уста била мало отворена, очи затворене а трепавице још увек густе. Скинувши њену одећу, увидео је да јој је тело прекривено кожом која је имала много сличности са кожом мумије, а испод које се налазило веома очврсло масно ткиво. Часопис *News of the World* је 8. маја 1977. године известио о случају двогодишње девојчице Надје Матеи, која је умрла 1965. год. у Риму. Дванаест година касније, њена мајка је у сну видела своју преминулу кћеркицу која јој је поручила да је изваде из сандука. Након што је савладала све административне препреке, мајка је спровела ексхумацију. Тело мале Надје је извађено а да није било ни начето процесима распадања.²

¹ Види у: Snaga i моћ vjere, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana – Zagreb, 1991. god. str. 16.

² Сви описани примери потичу из претходно наведеног дела: Snaga i моћ vjere.

Поред ових феномена нераспадљивости који зависе од посве природних чинилаца, у наредном делу поглавља поменућемо и оне друге, научно необјашњиве случајеве нераспадутости посмртних остатака људи који су живели у различитим периодима историје. За ове „нераспадљиве мошти“ се у оквиру Источне и Западне цркве везују многе чудесне особине, мироточивост и исцелитељске способности.

б) Натприродно сачувана нераспадљива људска тела

На почетку овог дела поглавља навешћу подужи текст из часописа Свети кнез Лазар, у коме је описано једно од многобројних чуда која се дешавају у православном свету, а која се односе на реално сачување и нераспадљивост моштију светитеља Источне цркве. Ради се о нераспадљивим моштима светог Александра Свирског, који је преминуо у шеснаестом веку.

„Управа Александрo - свирског манастира је од дана, када су у обитељ враћене св. мошти преподобног Александра, добила мноштво писама са молбама за часницу моштију светoгa. Епископи из разних крајева Русије, Белорусије и Украјине засули су писмима обитељ. Митрополит Петроградски и Ладoшки Владимир благoсловио је игумана манастира, o. Лукијана за oво свeтo делo. Већ при првом покушају да извади часницу, игуман је био запањен, а имао је и зашто. „Очекиваo сам да видим компактно, чврсто ткиво, но уместo тока, на резу који сам учиниo копљем, видео сам под слојем коже, боје воска, снежно бело и меко ткиво,“ – прича o. игуман, „у анатомском музеју ВМА показали су ми како изгледа сасушено људско тело ставивши пред мене цеваницу. Кост је са свих страна била обложена слојевитим чврстим ткивом, које је личило на пресован картон. Жиле и васкуларно ткиво сачували су се у виду чврстих кончића, који су личили на комадиће узице. Боја сувог ткива цеванице била је жута и са спољне и са унутрашње стране.

Монахиња Леонида, у свету кандидат биолошких наука, хистолог, тумачи са научне стране изглед и стање светих моштију, што је нарочито изненадило научнике. *Мошти су сачувале изглед светитеља у моменту престављења* (тј. смрти; прим. И. С.), *што се не може постићи никаквим начином стручног балзмовања*. У том случају ткиво тамни и чврсне, а овде је сачувало снежно белу боју, растреситост. *Појаву су проучавали специјалисти хистолози и закључили су да је ово необичан случај, који се не може објаснити њиховим знањем*. Један антрополог каже да је тело цело, монолитно које није било подложно труљењу, боја је боја воска. Други научник, анатом, каже да је лице светитеља очувано као живо. Кожа лица глатка и еластична, светле боје. Зато се не треба чудити зашто су, у време кампање одузимања моштију, 1919. мошти преп. Александра биле назване воштаном лутком. Један стоматолог је задивљен очуваношћу ткива лица и десни. Ова очуваност телесних остатака и дала је могућност иконографском испитивању, како су то учинили и приликом првог откривања моштију, 1641. године. Лик је упоређен са више икона и представа светoгa и закључено је да одговара, јер иконе датирају из шеснаестог века. Бела боја која се указала на стопи светитеља приликом почетка испитивања, видљива је и данас. *Из*

стопала тече миро, чији се мирис осећа у храму још од откривања моштију и пчеле долазе на тај мирис. Доласци пчела су забележени видео-камерама.

Преподобни се родио 1448. и добио име пророка Амоса. Од раног детињства избегавао је игре, смех, псовке. Учење му није ишло, те је након молитве једном, у цркви, добио тај дар. Кад наврши 19 година родитељи су одлучили да га жене. Он кришом оде на Валаам где је седам година био послушник. Тамо је неретко био по читаву ноћ го до појаса, прекривен комарцима, удубљен у молитву. Тек се 1474. замонашио и добио име Александар. И родитељи одоше стопама сина и завршише живот у манастиру. Преподобни се повуче на једно пусто острво, где је продужио своје духовне подвиге. Бежећи од света, који га је почео посећивати, повуче се у једну шуму. Касније му дође брат и замонаши се. Био удостојен видети св. Тројицу у виду тројице светлих људи. Молитвом побеђиваше демоне. Окупи око себе мноштво монаха и као игуман одликовао се смиреношћу. Са молитвом на уснама престаји се преподобни 1533. године. Као свеца почели су га поштовати већ 1547. године када му је и служба састављена. Петнаестак његових ученика прославила је Црква због богоугодног живота. **А светитеља је ето прославио сам Господ нетрулежношћу његових земних остатака.** Спомен му се слави 30. августа и 17. априла по старом календару.⁴¹

За време владавине династије Немањића у средњовековној Србији, живео је и један од малобројних монаха – пустињака који је био српскога рода. Реч је о св. Петру Коришком, чије су мошти постале мироточиве и чудотворне, а потом од стране поштоваоца реликвија раскомадане и разнесене на све стране да би им се указивала почаст. Овај светитељ је, према народном веровању, живео за време цара Душана кога је и лично познавао, а који му је, након његове (Петрове) смрти и манастир подигао. После смрти својих родитеља, Петар је, због жеље за монашењем разделио сву своју имовину и заједно са својом сестром кренуо на пут. Замонашио се у цркви св. Петра код Уњемира, код неког старца – монаха. Да би се склонили од родбине и пријатеља, брат и сестра беже и склањају се код цркве св. Петра у Алтину (близу Ђаковице). Одатле су касније отишли у околину Призрена, у „пустињу“ покрај села Корише. Једном приликом, док му је сестра спавала, св. Петар је побегао од ње и настанио се у каменитим пећинама у околини:

„Сестра је, плачући, тражила брата, кога више никад није видела, и умрла је као испосница у тој пустињи. (...) Он се насељава у једној долини опкољеној високим стенама, са многим „пештерама“, код с. Корише, источно од Призрена. Помоћу „ноката“ испуже се на једну високу стену и настани у пећини, која је била на стени. Ту живи ванредно оштром аскезом, скоро без одела, без ватре, хранећи се дивљим биљем и горким буковим жиром. По каткад би му само по који побожан сусед донео мало хлеба. Спавао је врло мало, седећи на камену.“⁴²

1 Свети кнез Лазар, година осма, бр. 1-2 [29-30], Призрен 2000. год. Нагласак мој.

2 Василије Марковић, Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији, стр. 112-113.

Житије овога светитеља даље казује да је имао велике борбе са демонима (који су имали главе као медведи и дивљи вепрови), да је постио и по 40 дана, да му је у помоћ долазио „Архистратиг Михаило“ уз помоћ којег се борио против ђавола итд. Ево шта о његовој смрти и догађајима након ње пише његов животописац:

„Убрзо после смрти он се посвећује: моћи (тј. мошти; прим. И. С.) му почињу да **миришу и да лече**, што привлачи велики број поклоника. Кад је писац његова житија, Теодосије Светогорац, дошао, да се његовим моћима поклони на његову је гробу била начињена црква. *Али су од његових моћи глава и многи делови тела већ били разнесени.*¹

Према Herbertu Thurstonu који је живео крајем деветнаестог века, а који је био први историчар који се на западу детаљније позабавио овим феноменом, постоји шест симптома нераспадљивости тела, који се, додуше, не морају сви да јаве истовремено. То су: из тела избија неки посебан пријатан мирис; не појављује се карактеристична мртвачка укоченост; на телу нема знакова труљења; из тела још дуго после смрти тече крв; тело дуго после смрти још увек остаје топло, а у неким случајевима се јављају покрети који се не могу објаснити трзајима мишића. Такође, честа је појава да се особе чија су тела нераспадљива појављују у сну својим проналазачима и упућују их да ископају њихове „свете мошти“. Из многих моштију и костију светитеља, (и то не само православних већ и римокатоличких), педи се нека нарочита врста уља (мира), као на пример из костију свете Valpurgе која је умрла још давне 779. године.

Занимљив је пример и ексхумираног тела свете Марије Ане Ladroni која је преминула 1624. год. у Мадриду. Сто седам година након њене смрти, свештенство и угледни стручњаци су детаљно преиспитали њен живот и саму смрт. У њеној службеној биографији стоји записано следеће:

„Једанаест најбољих и најпознатијих професора хирургије и медицине из Мадрида судјеловало је при ексхумацији и прегледу тијела свете покојнице. Неки су повадили инструменте из својих торби и почели дубоко зарезивати у њену кожу, једни су јој открили и прегледавали прса, други су претраживали трбушну шупљину; преостали су се бавили претрагама свих, па и најмањих отвора кроз које би се могло улити средство за конзервирање. Сваки дјелић њеног невиног тијела бијаше пажљиво прегледан. Унутрашњи органи, утроба и кожа бијаху неначети, чврсти, влажни и еластични. *Текућина* која је избијала из њеног тијела није сачувала само вањшину тијела, него и сваки поједини унутрашњи орган. Што су засјекотине у тијелу биле дубље, јаче се осећао *посебан мирис.*“²

Веома су занимљиви и примери неких других светитеља Западне цркве, као што су били свети Šarbel, света Katarina Bolonjska и свети Pacifico San Severinski који су били покопани без ковчега, али се и поред тога њихова тела нису ни почела да распадају. Светој Terezi Avilској потпуно је иструнула одећа али је тело остало неначето. Тело свете Katarine Sijenske исто тако.

¹ Наведено дело, стр. 114. Нагласак мој.

² Snaga i моћ вјере, стр. 11. Нагласак мој.

Када је 1933. године ексхумирано тело св. Katarine Laboure, установљено је да је 56 година након њене сахране масивни дрвени сандук почео да трули али да се на телу нису могли пронаћи ни трагови исте појаве. Многбројни римокатолички светитељи, чије су свете мошти очуване нераспадљиве, током живота су били учесници у још једном необјашњивом феномену. Тај феномен је „стигматизација“ тј. натприродно појављивање рана на рукама, ногама и ребрима из којих тече крв, а на истим местима где су и Христу нанете повреде приликом распињања на крст. Када је 217 година након смрти св. Katarine Sijenske (1597. год.) њено тело извађено из гроба и пажљиво прегледано, њене ноге и руке су биле одсечене и касније поштоване као свете реликвије, из разлога њихове нераспаднутости и још увек уочљивих „стигми“ тј. „Христових рана“ које је носила још за живота. Што се тиче св. Ozane Mantovske (умрле 1505. год.), чије се тело три пута годишње излаже пред посетиоце катедрале у Мантови, њене „стигме“ су и дан данас јасно уочљиве, па чак и више него за време док је била жива.

Што се мироточивости пак тиче, поред малочас поменутих св. Valpurga из VIII века, св. Петра Коришког из XIV и св. Александра Свирског из XVI, споменућу још и пример св. Šarbela Makhlufa испосника самостана св. Мароуна у Anḡayū у Либану. Овај човек је умро 1898. године и сахрањен је без ковчега. На његовом гробу се седмицама могла да види нека необична игра светлости. Четрдесет и пет дана након смрти поменутог, опат самостана је наредио да се тело покојника извади из земље. Иако су дуготрајне кише претвориле гроб у обичну каљужу, на лешу нису биле уочљиве никакве промене. Тело су затим опрали, обукли и положили у нови дрвени ковчег, који је постављен на одар у самостанској капели. У то време је почело да се дешава још једно чудо. Из пора његове коже почела је да тече уљаста течност. Мирисала је на свежу крв и текла тако интензивно да су морали да пресвлаче тело покојника два пута седмично. Сваком делу одеће која је била натопљена овом течношћу почели су да приписују лековите моћи. Тело св. Šarbela је пролазило кроз исти третман све до 1927. године, када је положено у поцинковани ковчег који је стављен унутар дрвеног, и тако пред многим сведоцима зазидан унутар самостана. Двадесет и три године касније (1950. год.) ходочасници су приметили да из зида капље течност па су то пријавили црквеним лицима. Сандук у коме је почивало светитељево тело је отворен пред очима медицинских стручњака и црквених великодостојника. Поцинковани ковчег је био зарђао, делови одеће који су били натопљени течношћу били су крути и сачувани а они ненатопљени су иструтели. Светитељево тело је било потпуно очувано. Од тог времена, његов ковчег се отвара два пута годишње. Понекада се дешава да покојник лежи у осам сантиметара дубокој уљастој течности која се потом одлива и користи за чудесна исцељења од различитих болести.¹

Оно што би свакако морали да признамо јесте да се у религијском свету појављују најразличитија чудеса, која припаднике одређених верских праваца уверавају да је Бог управо њима благонаклон те да су управо они део

¹ Исто, стр. 12.

једине и праве Божије Цркве или религије. Тако, очигледно је да ће припадници Источне или пак Западне цркве бити уверени да су баш њихове верске организације „једине праве“ управо из разлога многобројних светитељских чуда која они „у име Божије“ чине међу верним народом. Православни се, у исто време, неће много обазирати на чудеса католичких светитеља и обратно, бивајући уверени управо у богонадахнутост своје „вере“. То што се, у исто време, нераспадљиве мошти „светитеља“ могу пронаћи и у исламском и будистичком свету, то ће вероватно мало кога интересовати.¹

Ево како је мудри српски просветитељ прокоментаришао и на свој, рационалистички начин, покушао да објасни постојање нетрулежних моштију светитеља. Иако се као еванђеоски хришћанин не могу баш у потпуности сложити са тиме да су сва нетрулежна тела заправо прошла кроз поступак мумификације, како то мисли Доситеј, а из разлога којег ћу поменути на самом крају поглавља, ипак сматрам да је последња Доситејева реченица из наредног цитата стопроцентно у складу са духом библијске науке. Уистину, уколико знамо да првовековни хришћани, као што смо доказали, нису веровали у чудотворење светитељских моштију нити придавали пажњу телима покојних верника, те пошто су тела апостола као и других више него посвећених библијских личности иструлила, онда нема места веровању да је Бог нетрулежним и чудотворним начином тела личности из каснијих векова:

„А да како се њихова тела посветише и миришу, - ласно ће ко помислити. Ево како: „Имјејај уши слишати, да слишит!“ И данашњи дан у египетским гробницама налазе се балсамираћа нарастљена телеса од три хиљаде година; сва миришу, и из неких материја масна тече, зејтину подобна, и пре-красно мирише. Сада Инглези такове мумије с хиљадама дуката купују, а у оно **бедно време** кад су христјани почели мошти за свете и чудотворне почивати, сав је Египет био под властију цареј греческих, све су мумије њихове биле, нити им је била потреба куповати. Многа су телеса и христјани балсамирали, али она материја и мајсторија с којом су древњејши Египтјани то чинили, последњим није била позната. **А паметном христјанину ово је доста: кад су се она уста телеса која су за апостола држата била, растљела, што иштеш, што питаш даље?**“²

1 Најпознатији Ch'an (tj. Zen) патријарх Hui Neng је умро 712. године н. е. Сахрањен је у Куо-ен самостану у покрајини Kwantung. Након пада династије Sung 1276. године, монголске чете су отвориле његов гроб да би провериле гласине о нераспадљивости његовог леша. Гласине су биле основане. Ни 564. године након поглавареве смрти, тело није на себи имало знаке распадања, а органи попут срца и јетре били су потпуно очувани. Са друге стране, у Нигерији је 1980. год. дошло побуне присталица јеретичког муслиманског покрета којег је водио самозвани пророк Мухамед Марва (Маитасин). Овај пророк је убијен приликом оружаног сукоба са ортодоксним муслиманима. Неколико недеља након што је његов леш извађен из земље и положен на лед у градској мртвачници, градом се муњевито пронела вест о нераспадљивости пророковог тела. Види у: Snaga i моћ вјере, стр. 14-15.

2 Доситеј Обрадовић, Сабрана дела, стр. 657-658. Нагласак мој.

Поштовање светих реликвија

Поред поштовања светих моштију, у Православљу је изражена и пракса поштовања, поклоњења и целивања светих реликвија. Ево како протојереј Маринковић дефинише појам светих реликвија:

„Реликвијама се називају и мошти и предмети који су припадали Божјим угодницима за њихова живота и они се њима служили. Благодат Божја која је почивала на светитељима деловала је и делује, кад је то Богу угодно и целисходно, и кроз реликвије светитељске.“¹

Према православнима, постојање светих реликвија и њихова чудотворност потврђена је и у Новом завету. Првом чудотворном реликвијом се сматра хаљина коју је на себи носио Господ Исус Христос.² Додирнувши Исусову хаљину, била је исцељена жена која је 12 година боловала од течења крви и којој лекари нису могли помоћи (Мк. 5:25-34). За ову хаљину се још говори да је сачувана до данашњег дана и да се налази у немачком граду Триру, а да ју је првобитно пронашла мајка цара Константина царица Јелена и предала овој цркви на чување. И до данашњег дана ова хаљина чини многобројна чудеса и исцељења болесних ходочасника који јој долазе на поклоњење. Светим чудотворним реликвијама се сматрају и делови одеће коју су на себи носили свети апостоли. Ево како о томе Маринковић извештава:

„Благодатна сила Божја деловала је и кроз одећу светих апостола. „Бог чињаше не мала чудеса рукама Павловим. Тако да су и чалме и убршћине знојаве од тела његова носили на болеснике, и они се исцељиваху од болести, и духови зли излажаху из њих“, сведочи свети еванђелист Лука, пратилац светог апостола Павла и очевидац свега овога (Дела апостолска 19, 11-12).“³

Дакле, према теологији Источне цркве, библијски списи не само да потврђују да су свете и чудотворне реликвије постојале још у апостолско време, већ и то да су неке од њих сачуване до данашњих дана, те да са истом оном силом лече све којима је помоћ потребна. Наравно, светим и чудотворним реликвијама се сматрају и поштују и мошти као и предмети који су припадали многобројним светитељима из касније историје, а који су, тобоже, за живота такође били чудотворци. Но, пре него што нешто више кажем о реликвијама које су биле вековима поштоване у Источном и Западном хришћанству, желим да се укратко осврнем на малочас наведене примере. Најпре неколико речи о Христовој чудотворној хаљини.

Као што је познато сваком пажљивом читаоцу Новог завета, случај исцељења посредством Исусове хаљине записан у ев. по Марку 5. поглављу (и упоредним текстовима у ев. по Матеју 9. гл. и ев. по Луки 8. гл.) јесте јединствен пример оваквог исцељења болесника у Библији. Ево како гласи текст који описује ово исцељење:

1 Најбољи васпитач, стр. 127.

2 На истом месту.

3 Исто.

„И нека жена која је боловала од течења крви дванаест година, много пропатила од многих лекара и потрошила све што је имала, а ништа се није спомогла, него јој још горе било, чувши о Исусу, дође између народа с леђа и дотаче његову хаљину; јер говораше: *ако само дотакнем његове хаљине*, бићу спасена. И одмах пресахну извор њене крви, те осети у телу да је излечена од своје муке. А Исус осетивши одмах у себи да сила изађе **из њега**, окрену се у народу и рече: ко ми дотаче хаљине? Ученици пак његови рекоше: гледаш народ како те тиска и говориш; ко ме дотаче? И обазираше се да види ону која то учини. А жена знајући шта јој се догодило, дође са страхом и трепетом, те паде пред њим и рече му сву истину. А он јој рече: **кћери, вера твоја спасла те је**; иди с миром и буди здрава од своје болести.“¹

Као што је очигледно из наведеног текста, болесна и намучена жена је поседовала велику веру у то да Господ Исус може да је исцели од њене телесне муке. Попут римског капетана, који је послао пријатеље да Исуса замоле за исцељење његовог слуге, јер себе није сматрао достојним да Господ уђе под његов кров, испољавајући тако веру да је само једна Исусова реч довољна да би се догодило чудо, и ова жена је сматрала да ће бити довољно да само дотакне његове хаљине. Попут Римљанина, дакле, који се није осећао достојним да са Господом лично разговара, испољивши тиме веру коју Исус није нашао ни у читавом Израиљу, крвоточива жена није желела да Христа својим обраћањем омета у путу којим се запутио, сматрајући да ће и само дотицање његове хаљине бити сасвим довољно. Свети текст бележи да су том приликом многи људи били око Исуса те да су га гуркали и додиривали, али ниједан од њих то није чинио вером у своје ослобођење од болести. Доказујући да од Њега ништа не може проћи сакривено, Господ се обазрео и погледом тражио особу која га је вером дотакла. Веома је важно да приметимо да текст казује да је исцелитељска сила изашла **из њега**, тј. из Исуса Христа а не из његове хаљине, као да би она, сама по себи, била чудотворна. Да до тада није било познато (као и од тада) да је Господња хаљина чудотворна, доказује и чињеница да нико ни пре ни после тога догађаја није обраћао пажњу на Исусову хаљину као такву. Да је ова хаљина задржала било какве исцелитељске способности, те да је то у првовековној Цркви било признато, онда апостоли не би ни дозволили да се она загуби већ да одмах након Господњег вазнесења постане предмет поштовања и исцељења многих болесника. Зачудо, ова хаљина је „пронађена“ тек у време када су се многа сујеверја и паганштине почеле да уводе међу црквене обичаје, дакле за време и после цара Константина.

Што се пак Павлових убруса за зној и кецеља са његовог тела тиче, и исцељивања болесника и изгоњења злих духова њиховим посредством, и ту је ствар више него јасна. Бог је у време првобитног ширења хришћанства, у апостолско време, чинио чудеса на различите начине, потврђујући да су управо они људи који их чине проносиоци истините божанске поруке о вечном животу. Пре чудотворења од стране Павлових убруса, многи болесници су били исцељивани и преко Петрове сенке која би на њих пала приликом

¹ Ев. по Марку 5:25-34. Нагласак мој.

његовог проласка. Међутим, и поред великих чуда које су чинили апостоли Христовом силом на различите начине, дешавало се да су неки блиски пријатељи апостола а и сами ученици Христови, били веома болесни те да их апостоли или нису могли или нису ни покушали да исцеле. Неки од примера су Епафродит, који је био болестан толико да му је и живот био у опасности, као и пример Трофима којег је Павле болесног (неисцељеног) оставио у Милиту.¹ Да су овим болесницима могле да помогну Павлове „свete реликвије“, поменути болесници би сасвим сигурно били исцељени јер апостол не би дозволио да његови блиски пријатељи и сарадници пате. За разлику од масовних исцељења до тада неверујућих људи од стране Христа и апостола (описаних у еванђељима и Делима апостолским), која су била привремена и служила за потврду божанске силе која је деловала у тој новој верској групи следбеника Исуса из Назарета, Библија препоручује сасвим другачији пут за исцељивање и излечење болесних хришћана. Јаков у својој посланици казује овако:

„Болује ли ко међу вама? Нека дозове црквене старешине, па нека се помолe над њим и помажу га уљем у име Господње. И молитва вере спашће болесника, и Господ ће га подићи; ако је и учинио грехе, биће му опроштено.“²

Дакле, Јаков није препоручио да болесни хришћани иду на ходочашћа и врше поклоњење пред чудотворним моштима и реликвијама апостола и светитеља да би оздравили, нити пак да зову неке живе исцелитеље и чудотворце, већ да се обратe својим црквеним старешинама! Ове старешине се, како сам то објаснио у поглављу о светим тајнама, моле над болесником и помазују га уљем, а Бог га онда, по својој вољи, оздрављује као одговор на њихове молитве. Апостол Јаков овако упућује и саветује хришћане:

„Молите се Богу да будете исцељени. Много може делотворна молитва праведника.“³

Што се тиче, пак, реликвија које су у прошлости (а и дан данас) биле поштоване у оквиру традиционалног хришћанства Истока и Запада, било би добро да изнесемо неке чињенице које ће нас још једанпут уверити у сву погрешност такве праксе.

Ево како нас о проналажењу и поштовању једне од најзначајнијих реликвија - крста на коме је страдао Исус Христос, као и неким другим, извештава црквени историчар Јевсевије Поповић:

„Први повод за то беше крст, на коме је Христос страдао, и за који се опћенито држало, да се налази у Јерусалиму. Од средине IV. столећа амо имамо вести о наласку Крста. Наиме пре свега Кирил Јерусалимски 348. сведочи у својим катихезама, да се Крст налази у Јерусалиму, и о томе да се мали делови истога раздају по целом свету, затим у свом писму цару Констанцију 351., у автентичност којег неки новији међутим сумњају, сведочи, да је Крст нађен за време цара Константина; даље 395. Амвросије, и после њега многи

1 Види у: Посл. Филиплјанима 2:25-30 и 2. посл. Тимотеју 4:20.

2 Посланица Јаковљева 5:14-15. Нагласак мој.

3 Јаковљева 5:16б.

други, причају да је 326. Јелена мати Константина Великог на Голготи дала ископати и тражити крст Христов, и да су том приликом нашли три крста; крст Спаситељев су одмах распознали од друга два крста помоћу чудеса, која се на њему десеше, и царица Јелена га је поделила на два дела; једну полу је сместила у цркви ускрса, коју је њен син подигао у Јерусалиму, а другу полу је послала своме сину, који ју је сместио у својој статуи у Цариграду. *Крст који се чува у Јерусалиму беше предмет опћег поштовања и многи побожни хришћански посетиоци Јерусалима ломљаху делиће од њега, отуда силни делићи од крста Христова по целом Хришћанском свету.* Побожно тражење, чување и поштовање Крста у Јерусалиму, побудило је друге да траже одеће Господње, одеће Његове матере, апостола, мученика и светитеља, да траже предмете, којима су мученика мучили и т.д., и веровало се, да такве предмете и налазе. Тако уз кости апостола, мученика и светитеља дођоше и други предмети, које су као њихове реликвије чували у црквама и приватним кућама и поштовали их као и кости. Али будући да су се при том **често дешавале преваре**, то су црквени настојатељи та варања осуђивали, а државни и црквени закони ограничавали. Као што се прича о Крсту, тако се причаху чудеса и о другим светитељским реликвијама; **али ипак у другом перијоду још не срећамо неке касније спомињане чудотворне силе реликвија**, тако н. пр. у другом перијоду се на Истоку не говори о течењу мирисавог уља, мира (...) из тела солунског проконзула и мученика Диоклецијанова времена Димитрија, а на Западу о том, да крв јужноиталског епископа и мученика Јануарија из времена истог гоњења, која се чува у две стаклене боце осушена, одмах постане течном, чим се која боца донесе у близину његове главе, што се по каснијим вестима дешава.¹

Желео бих да укратко размотримо овај веома важан извештај о догађајима из давне прошлости. Иако нам еванђеља не дају ни најмањег повода да верујемо да је било ко међу апостолима у време Христовог скидања са крста и мало обраћао пажњу на ту нараву за мучење и убијање, нити нам пак казују да су сва три крста било где закопана а поготово не на Голготи, кроз историју су се о њима испрела најразличитија веровања.

Наиме, приповеда се (и то не на основу баш сувише поверљивих извора; на тај закључак нас наводи Јевсевије када каже да у аутентичност извора неки новији историчари сумњају) да је крст на коме је Христос био распет пронашла царица Јелена на Голготи, са још два друга крста која су припадала двојници разбојника. Према подацима које износи Ralph Woodrow наводећи дело „Encyclopedia of Religions“, иако је посета царице Јелене Јерусалиму 326. год. вероватно историјски тачна, вести о њеном проналажењу крстова није се појавила пре 440. године нове ере, што ће рећи, 114. година касније. Исти аутор, наводећи дело „Fausset’s Bible Encyclopedia“ казује да су јеврејски закони, који су важили у време Исуса Христа, налагали да сви крстови, на којима се извршило распињање, буду уништени спаљивањем.² Уколико су ове информације тачне, онда свакако није истина да су ови крс-

1 Општа црквена историја, том први, стр. 654-655. Нагласак мој.

2 Woodrow, Babilonska misterijska religija, стр. 57.

тови могли бити пронађени три стотине година након Исусовог распећа, из простог разлога њиховог претварања у пепео и дим давно пре тога. Са друге стране, вероватноћа да се нађу баш крстови Христа и разбојника, па макар они били и сачувани до времена Константина, је изузетно мала. То из разлога што су распињања политичких противника Рима и различитих разбојника у то време у Јудеји била уобичајена, готово свакодневна појава. Сасвим је сигурно да је брдо Голгота било изабрано место за распињање, на коме су пре Христа а и после њега, на крстовима различитог облика и димензија страдале на стотине људи. Посебно масовно распињање не само на Голготи већ посвуда око Јерусалима на хиљадама крстова десило се четрдесетак година након Исусовог распећа, током у историји познатог „Јудејског рата“ и опсаде Јерусалима од стране римске војске. Ево шта је о том масовном распињању изгладнелих бегунаца из опкољеног Јерусалима записао познати римски историчар јеврејског порекла Јосиф Флавије:

„И када су били ухваћени, по нужди су се бранили из страха од смрти, а после борбе чинило им се да је касно да моле за милост. Бичевани, морали су још пре смрти да претрпе свемогуће муке, па су затим *прибијани на крст* насупрот зиду. Премда је Тито сажаљевао те несретнике, јер је свакодневно било заробљавано око 500, а кадгод и више, ипак је сматрао да је опасно да ове силом савладане Јудејце пусти да слободно оду, а ако су их хтели чувати, могло се догодити да они постану стражари својих стражара. Но највише што је руководило њега да дозволи *разапињање*, била је нада да ће тај поглед покренути опседнуте на попуштање, јер су исту казну и они имали да очекују ако се не предају. *У свом огорчењу и мржњи војници су прикивали на крст, за спрдњу, свакога у другом положају, а како их је много било, убрзо, већ, није било места за крстове, нити крстова за тела.*“¹

Када дакле знамо да су око Јерусалима извршена многобројна распињања и пре а поготово после Христовог времена, те да су 70. год. н. е. сва расположива стабла дрвећа била употребљена за прављење крстова који су као шума окруживали град, онда нам се чини посве невероватним да се међу толиким крстовима пронађу баш они на којима су били распети Исус и разбојници.

Даље се у легендама о проналажењу Христовог крста казује да је део крста који је на себи имао закуцане ексере (клинове) којима су биле прободене Христове руке, послат цару Константину, који је један клин причврстио за свој шлем а други за узде свога коња. То је учињено, како су многи „свети оци“ протумачили а пренела нам Католичка енциклопедија, због тога да би се испунило Писмо које је прорекло у књизи пророка Захарије 14:20:

„У тај ће дан бити на звонцима коњским: светиња Господу.“²

А што се тиче средњевековне праксе, коју нам је Јевсевије Поповић такође пренео, а то је да су се комадићи Христовог крста разносили широм

1 Јосиф Флавије, Јудејски рат, Просвета, Београд 1967. год. стр. 412-413. Нагласак мој.

2 Види код: Woodrow, str. 57. Овакво тумачење поменутог стиха наравно нема никакве везе са ексерима са Христовог крста нити пак са поменутиим царем, као што је то из читавог контекста књиге сасвим очигледно.

света због поштовања и поклоњења њима од стране верника, могли бисмо да и о њој кажемо неколико речи. Наиме, број ових мањих или већих делића „правог Исусовог крста“ се толико био намножио по читавом свету током средњег века да је француски реформатор Жан Калвин једном приликом рекао да, када би се сви они сакупили на једно место, могли би да формирају добар бродски товар. То је свакако требало да значи да је највећи део тих комада дрвета био лажно представљан и погрешно сматран за делиће Христовог крста! Да би објаснио постојање ове велике количине дрвеног материјала откинутог од поменутог „правог крста“, свети Паулин (Павле) је ову појаву објашњавао „реинтеграцијом крста“. Другим речима, ма колико се комадића од њега ломило, оригинални Христов крст се никада није смањивао у својој величини.¹

Шта Свето писмо каже о оваквом поштовању комадића дрвеног крста на коме је Христос био распет (и поред тога што смо установили да је приповест о проналажењу тог крста највероватније легендарна тј. неистинита)? Да ли би Господу одиста било угодно да се његови верници клањају пред „Крстом“ и целивају га својим уснама, па макар он био уистину пронађен? Божија Реч нам даје више него јасан одговор на ово питање.

Дрвени крст на коме је Христос био распет (а његов тачан облик нам није познат) послужио је својој сврси на дан Господње смрти на Голготи. После тог величанственог догађаја искупљења греха човечанства пред Богом Оцем, груба дрвена направа која је том циљу послужила – требала је да буде заборављена. Иако апостоли у својим посланицама на више места спомињу Христов крст², он у њиховим мислима ни на једном месту не представља предмет којем би требало давати било какво поштовање. Христов крст у новозаветним посланицама представља слику више него болне, срамне и понижавајуће смрти којој је Господ био подвргнут ради спасења грешника. Мисли и поуке апостола упућене верницима су увек биле усмерене само и једино на Исуса Христа Спаситеља, а не на комад дрвета. Да апостоли нису одавали никакво поштовање крсту на коме је Христос био распет сведочи и чињеница да никада на такво поштовање нису упућивали ни своје ученике, те да су понекада, у својим проповедима говорили, једноставно, да је Исус био распет „на дрвету“:

„И кад су свршили све што је написано за њега, **скинуше га са дрвета** и метнуше у гроб.“ (Дела ап. 13:29. Нагласак мој.);

„Он је на свом телу понео наше грехе **на дрво**, да се опростимо грехова и да живимо за праведност; његовим ранама сте исцељени.“ (1. Петрова 2:24. Нагласак мој.).

У Старом завету је постојала једна врло добра слика Христовог крста, као и самог Исуса који спасава све који на Њега као Спаситеља погледају вером. Ево шта је о овој слици крста (и себе самог) рекао Господ Исус Христос:

¹ Наведено дело, стр. 59.

² 1. Кор. 1:17-18; Гал. 5:11; 6:12, 14; Еф. 2:16; Фил. 2:8; 3:18; Кол. 1:20; 2:14; Јевр. 12:2; 1. Петр. 2:24.

„И као што Мојсије подиже змију у пустињи, тако треба да се подигне Син човечји, да сваки – ко верује – има у њему живот вечни.“ (Ев. по Јовану 3:14-15).

Дакле, као што је Мојсије подигао змију у пустињи, тако је требао да буде подигнут и Исус, да би сви који у њега верују стекли опроштење греха и вечни живот. О каквом се подизању змије заправо ради? Ево шта је о позадини овога догађаја записано у Старом завету:

„И викаше народ на Бога и на Мојсија: зашто нас изведосте из Мисира да изгинемо у овој пустињи? Јер нема ни хљеба ни воде, а овај се никаки хљеб већ огадио души нашој. А Господ пусти на народ змије ватрене, које их уједаху, те помрије много народа у Израиљу. Тада дође народ к Мојсију и рекоше: згријешисмо што викасмо на Господа и на тебе; моли Бога нека уклони змије од нас. И Мојсије се помоли за народ. И Господ рече Мојсију: начини змију ватрену, и метни је на мотку, **и кога уједе змија, нека погледа у њу, па ће оздравити.** И начини Мојсије змију од мједи, и метну је на мотку, **и кога год уједе змија он погледа у змију од мједи, и оздрави.**“¹

Овај старозаветни догађај је био предивна слика спасења од вечне погибије као и опроштења греха које задобија свака особа која се вером, без икаквих својих заслуга и добрих дела, поузда у дело Онога који је био распет на Голготи. Израиљци, чијим је венама текао змијски отров, нису имали времена да учине било какво добро дело да би били спасени. Једноставним Божијим решењем, погледом на змију коју је Мојсије направио од бакра и ставио на врх штапа, сваки уједени би био сместа исцељен а змијски отров би био неутрализован. Међутим, иако је поменута бакарна змија послужила својој сврси у пустињи, једном за свагда, Израиљци су је ипак сачували. Неколико стотина година након Мојсијевог времена, после смрти цара Соломона и свог духовног посрнућа, од ње су начинили идола коме су се клањали и кадили димом од тамјана. Јудејски цар Језекија је, након што је ступио на престо, уништио поменуту змију и прекинуо идолопоклонство које се пред њом вршило:

„А треће године царевања Осије сина Илина над Израиљем зацари се Језекија син Ахазов над Јудом. Бијаше му двадесет и пет година кад поче царовати, и царова двадесет и девет година у Јерусалиму. Матери му бјеше име Авија, кћи Захаријина. **И чињаше што је право пред Господом** сасвијем као што је чинио Давид отац његов. Он обори висине, и изломи ликове и исјече лугове, **и разби змију од мједи, коју бјеше начинио Мојсије, јер јој до тада кађаху синови Израиљеви; и прозва је Нестан** (тј. ‘Нечисто’; прим. И. С.).“²

Као што можемо да уочимо, штап и бакарна змија који су у јеврејској прошлости одиграли тако важну улогу спасења народа од сигурне смрти, и били направљени по Божијем изричитом наређењу, када су извршили своју функцију постали су непотребни. Шта више, њихово чување у народу је ре-

1 4. Мојсијева 21:5-9. Нагласак мој.

2 2. Царевима 18:1-4. Нагласак мој.

зултовало крајње негативним последицама, јер су почели да буду сматрани неком врстом „светих реликвија“ којима су указивали поштовање које је било супротно Божијој вољи.

Потпуно је исти случај и са дрвеним крстом на коме је био распет Господ Исус Христос. Крст је у потпуности послужио сврси којој је био намењен. На њему је страдао Онај који је на себе узео све грехе света. И дан данас, сваки појединац који вером погледа у Њега прима опроштење греха и вечни живот. Судићи према извештају из малочас наведеног текста (као и понашању апостола и других ученика у Новом завету који дрвеној направи са које је скинуто мртво Исусово тело нису придавали никакав значај), крсту на којем је био распет наш Господ па макар био он и заиста пронађен, не би требало исказивати апсолутно никакво поштовање. Оно чему би он могао да послужи јесте у сврху огрева током зиме некој сиромашној породици или у најбољем случају као некакав музејски експонат (иако би и тада постојала опасност од исказивања небиблијског поштовања од стране посетилаца).

Желео бих да укратко размотримо и остале податке о поштовању реликвија које нам је пренео Јевсевије Поповић, као и неке друге које се тичу поштовања истих у Источној и Западној цркви.

Јевсевије нас је, наиме, известио о томе да су тек након тобожњег налажења „правог Исусовог крста“ (у IV веку) многи били охрабрени да траже и друге реликвије, попут Исусових и Богородичиних хаљина, предмета који су припадали апостолима итд. Пошто су, по мишљењу многих, такве реликвије и биле налажене (иако је много вероватније, како ћемо увидети нешто касније, да се у свим тим случајевима радило о преварама – као што и сам Јевсевије признаје да их је доста било), оне су смештане у цркве и приватне домове ради одавања почаста. Будући да смо раније увидели да су свете мошти и реликвије биле ископаване и из непознатих гробова, јер су, по речима Доситејевим, „у то бедно време“ људи много што-шта што им је било непознато проглашавали светим, вероватно се дешавало да су биле ископаване и кости хришћанских мучитеља из ранијих векова или пак паганских свештеника и идолопоклоника, али то нимало није сметало да се и оне нађу међу светачким и као такве поштују. Јевсевије такође износи веома важне информације о томе да су поједине скаске о чудотворности и мироточивости светачких моштију настале тек након „другог перијода“ тј. са почетком VII века па на даље, и да нису биле присутне у веровању хришћана у ранијем периоду. Највероватније је да се овде радило о намерном измишљању и приписивању чудотворности моштима светаца које уопште нису постојале. Но, да су оваква чудеса и била реалност у поменутом периоду од VII века па на даље, не постоје никакви докази да би она долазила од Бога (како се то у Источној и Западној цркви верује и научава), те да се Господ „досетио“ да их чини тек након што су прошла столећа од Његовог установљења хришћанства.

Што се тиче неких других реликвија које се већ вековима поштују у крилу Западне цркве (а неке и у оквиру Источне), и само њихово помињање нас може још више уверити у сву неисправност њиховог поштовања.

Наиме, током средњег века (да ли треба да напоменем да је то био **мрач-**
ни средњи век?) су се међу светим реликвијама нашле и следеће ствари:

- Христова трнова круна, за коју је неколико цркава тврдило да је поседује;
- Посуде у којима се налазила вода коју је Исус у Кани галилејској претворио у вино;
- Вино које је потицало са свадбе у Кани галилејској;
- Комад печене рибе коју је Петар понудио Исусу;
- Јасле у које је Исус положен након свог рођења – које су сваке године пред Божић биле изложене у цркви свете Марије Велике у Риму;
- Исусова дечија одећа – за коју је неколико цркава тврдило да је поседује;
- Олтар на који је био положен Исус током приношења у јерусалимском храму приликом обрезана – био је приказиван у цркви Светог Јакова у Риму;
- Исусов „свети препуцијум“ (кожица са мушког полног уда која бива одсечена приликом обрезана) за коју су монаси из Charouxa, који су је поседовали, тврдили да као знак аутентичности испушта капи крви;
- Маријина „света постељица“ (која је обавијала Исуса док је био у мајчиној утроби), за коју је неколико цркава тврдило да је поседује (црква из Coulombsa у Француској, црква светог Ивана у Риму и црква светог Пуја у Велају).¹

Остале реликвије су подразумевале: тесарски алат Исусовог поочима Јосифа, кости магарца на коме је Исус ујахао у Јерусалим, свети Грал (чаша из које је Исус пио на последњој вечери), Јудин празан новчаник, Пилатов умиваоник, пурпурни Исусов огртач у који је био обучен док су му се римски војници ругали, сунђер којим су га појили сирћетом док је висио на крсту, клинове којим је био прибијен на крст, праменове косе пресвете Богородице (неки су били плаве боје, неки смеђи, неки црвени а они четврти црни), делови њене хаљине, венчани прстен, папуче, огртач, па чак и бочицу за млеко из које је Исус пио (!!).² Да је и међу православнима било познато поштовање неких од ових реликвија а и данас делимично постоји, поменућу још једну од Доситејевих изјава:

¹ Било би занимљиво истаћи чињеницу да се и у Црној Гори чува и поштује као највећа светиња рука Јована Крститеља, којом је он крстио Исуса Христа на реци Јордану. Ипак постоји и један проблем. Наиме, у свету постоји око 300 различитих локација (цркава и манастира) које тврде да поседују ту исту, „оригиналну“ руку овог светитеља. Очигледно је, дакле, да је најмање 299 руку фалсификовано (а то је највероватније случај и са оном 300-том). Међу свим овим „оригиналним“ рукама Јована Крститеља највероватније има и оних којима су крвници кроз векове одсецали главе хришћанима. Ипак, православнима и римокатолицима не смета да се њима клањају и да их поштују – што само доказује висок ниво сујеверја који је међу њима присутан. (Податке о овоме што сам напред изнео, навео сам по сећању из телевизијске емисије у којој је новинарка Мира Адања – Полак разговарала са митрополитом Црногорско-приморским Амфилохијем Радовићем средином '90-тих година XX века).

² Види код: Woodrow str. 59-60.

„Ми се смејемо онима који су негда *магарцу*, на ком је Христос јахао, *празник празновали*, а сами се себи не смејемо вериге¹ празнујући. (...) А ако ћемо по души право судити, кад не пристоји Христово магаре празновати, много мање – апостола Петра вериге“.²

У римокатоличкој цркви се такође верује да је кућа у којој је живела девица Марија у Назарету, пренешена на анђеоским рукама у италијански град Лорето. Наиме, ова кућа, чије су димензије 10 x 4 метра, а у којој данас постоји олтар девице Марије и њеног божанског детета, поштује се као место у коме је рођена „најсветија Марија, Мајка Божија, овде ју је поздравио анђео и ту је вјечна ријеч постала тијело.“³ Анђели су ову кућу најпре, као да нису знали где ће са њоме, пренели у град Tersato (Trst) у Илирији године 1291. за време понтификата папе Николе IV. Три године касније, под понтификатом Бонифација VIII премештена је од стране анђела у неку шуму, где је три пута годишње мењала локацију, све док није заузела сталну позицију у месту Лорету. Више од 47 папа је исказало своју почаст том ходочастилишту, а небројене буле и писма су непоколебљиво потврдиле истоветност „Santa casa di Loreto“ са светом Маријином кућом из Назарета.⁴

У једној шпанској катедрали је било изложено и перо које је анђео Гаврило наводно био изгубио за време посете девици Марији у Назарету. Ипак, каснија испитивања су доказала да се овде радило само о лепом нојевом перу. За многе кости које су годинама поштоване као кости мученика и светаца доказало се да су заправо биле кости животиња. Средином осмог века нове ере у (у то време православни) Рим стизале су непрегледне колоне кола са великом количином лобања и костура, које су касније сортиране и које су папе продавале као реликвије. Гробови су били пљачкани током ноћи, а гробнице у црквама су чували наоружани стражари. Историчар Грегоровије је рекао да је у то време Рим личио на неко плесњиво гробље у којем су завијале хијене и тукле се ископавајући мртва телеса. Када је папа Бонифације IV око 609. год. после Христа претворио Пантеон у хришћанску цркву, он је 28 кола пуних костију са гробаља и катакомби пренео и сместио их у базен испод великог црквеног олтара. Као што смо сазнали од Јевсевија Поповића, а о томе нам говори и Ralph Woodrow, у средњем веку се ни једна црква није могла да освети без присуства светих моштију и реликвија, што је посебно заповеђено и на другом по реду свеопштем црквеном сабору који је одржан у Nikeји 787. године (који је познатији као VII Васељенски сабор).⁵

Да су у Србији Доситејевог времена, као и у средњем веку, постојале многе злоупотребе ионако небиблијског поштовања светих реликвија, казује нам и следећи текст овог мудрог просветитеља у којем је навео речи свога

1 Вериге апостола Петра су ланци којима је био окован у тамници у Јерусалиму, у коју га је страпао краљ Ирод Антипа, око 44. год. после Христа, а из које је избављен чудесном анђеоском интервенцијом. Види у: Дела апостолска 12. поглавље.

2 Д. Обрадовић, *Изабрани списи*, стр. 127. Нагласак мој.

3 Woodrow, str. 61. Наведена Католичка енциклопедија на месту: „Santa casa di Loreto“.

4 На истом месту.

5 Исто.

пријатеља Грка којег је прозвао Зилотије (ревнитељ). Ево шта је речено о деловању православних монаха у то време, а које се ни мало није разликовало од претходно наведених примера из раније прошлости цркве на Западу:

„Није то све. Носе и којекаква парчета старих хаљина, па кажу или да су од богородичине хаљине или ког другог свеца. Носе и парчетца гвожђа, уверавајући да су од апостола Петра верига или од Христових ексера. Носе и којекакво трње, ако би од Христовог венца било. Што ћеш више, носе грудве црне земље, издајући и заклинајући се да су помешане с крвљу тога и онога мученика. **Јудеји нам се смеју и ругају и веле да смо гори од старих идолопоклоника, јер они нису се клањали костима, крпама, грудвама, гвожђу и трњу.** А Турци не остају само при подсмејавању, но гаде се, псују, руже, плују на калуђере и њихове сандучиће.

„Што мислиш, како је разумним Греком тај покор и срамоту гледати, а наипаче архијерејем? Но шта ћеш да чине? **Увео се и укоренио тај стари обичај, прости народ неће да остане без моштију и костију.** Ко би се усудио рећи да све те мошти и кости и зубове и парчета хаљине и гвожђа и грудве у земљу ваља закопати? У земљу! Намах би се прости народ заједно с калуђери, који с тима стварма тргују и новце купе, на њега подигли, узбунили и за јеретика прогласили. Ништа друго, дакле, развје бог да се смилује да се кад оне земље ослободе и да се наука уведе, и тако шта се кад сујеверије и злоупотребљенија истребе и искорене.“¹

Чудотворне иконе и реликвије

Међу многим постојећим иконама и моштима светитеља, постоје и неке за које се верује да испољавају чудотворне натприродне моћи. Уствари, што се тиче самих икона (наравно оних освештаних), у Православљу се сматра да је свака од њих на неки начин чудотворна, па макар и не испољавала никакве чудне знаке, попут мироточивости, проливања суза, крварења и слично. То из разлога што се верује да је свака освештана икона заправо место благодатног присуства светитеља чијим је именом названа, што представља, у неку руку, и највеће чудо од свих осталих. Иако говори о томе да се само оне иконе на којима се могу опазити Божија чудотворења требају поштовати као чудотворне, ево шта о принципијелној чудотворности свих икона казује Сергиј Булгаков:

„Поред чисто духовног општења са Христом, силом Духа Светога Господ даје себе да се куша у Божанској Евхаристији и да се гледа у лику на икони којој је својствена особена веродостојност и делотворност лика Христовог. У смислу такве чудотворности *свака освећена икона принципијелно је чудотворна*, уколико јој је својствена сила богоприсуствовања, мада се она увек не појављује опажљиво. И само у смислу особене опажљивости, пројављености ове силе, каква се сједињује са овом или оном иконом по вољи Божјој, иконе се прослављају као чудотворне.“²

¹ Изабрани списи, стр. 143. Нагласак мој.

² Булгаков, Икона и иконопоштовање, стр. 80. Нагласак мој.

У овом делу поглавља ћемо ипак обратити пажњу само на оне уистину чудотворне иконе, тј. оне на којима се могу увидети различити чудни знаци или пак приписати им се исцелитељске способности. Овај вид чудотворности икона и реликвија се, дакако, не испољава само у оквирима Источне цркве већ је присутан и у цркви на Западу, што би требало да представља или чињеницу да Бог подједнако благосиља римокатолике као и православне (и поред веровања сваке од цркава да је баш она изворно Христова, док би ова друга требала да се покаје, одбаца своје јереси и ступи у канонско јединство са оном другом) упркос њиховој вековној међусобној искључивости и анатемисању, или пак оно што је, према Библији, много реалније - а то је да поменута чудотворења у оквирима обе цркве уопште не долазе од Бога већ од сила које су Њему супротстављене. Пре него што коначно и донесемо овакав закључак, навешћемо више примера разних чуда које се дешавају посредством икона и светих реликвија, као и увидети да је у прошлости и међу паганским идолопоклоничким народима било много сличних религијских феномена.

Ево најпре неколико примера икона које су проплакале у оквиру Источно – православне цркве, а случајеви потичу из Америке и Русије.

Први пример је случај иконе Богородице која је проплакала у стану *Ragore Catsounis* у *New Yorku* 1960. године. Поменута жена је била верник Грчке православне цркве. Одмах након што је угледала сузе на лицу Мајке Божије, позвала је у свој дом пароха *Georgea Paradeasa* из православне цркве светог Павла у *Hempsteadu*. Његово сведочанство је гласило овако:

„Када сам стигао, управо је усахнула једна суза испод лијевог ока. Ускоро сам јасно видио још једну сузу на истоме мјесту. Вода се зачудо није скупљала на дну оквира, него је прије тога на необјашњив начин нестајала.“¹

Током следећих неколико дана кроз стан у коме се налазила плачућа икона продефиловало је око 4000 људи који су желели да се помоле и својим очима виде икону која је и даље лила ситне сузе. Убрзо је ова икона пренесена у цркву светог Павла, а у дому г-ђе *Catsounis* се, изненадно, појавила још једна икона која плаче. Она је припадала њеној рођаци *Antoniji Koulis*, а радило се, као и у првом случају о икони Богородице. И о овом случају је обавештен локални свештеник, који је узео у руке икону и пружио је заинтересованим новинарима. Када су је узели у своје руке, новинари су потврдили да је чудотворна слика била још увек влажна. Пробама које су потом уследиле, а што се тиче анализе узорка течности, један истраживачки институт је установио да се не ради о људским сузама. Када је ова плачућа икона однесена на чување у цркву у којој се налазила и она прва, г-ђи *Koulis* је дата друга икона, која је такође проплакала. Оригиналност ових чудеса је потврдио и сам архиепископ *Јаковос (Јаков)*, поглавар Грчке православне цркве у Америци, који се и фотографисао држећи у рукама једну од плачућих икона у стану г-ђе *Catsounis*.

Са друге стране, недавно је у Русији спроведено детаљно анализирање садржаја суза које су се појавиле на икони Богородице *Казанске*. Ове сузе су

¹ Snaga i моћ вјере, стр. 26.

најпре испитивали стручњаци на академији хемијске заштите у Москви. Радећи уз помоћ најсавршенијих инструмената, они су најпре регистровали 34 елемента беланчевина који се не налазе у природи. Истраживање је потом настављено и од стране тима Центра судске медицине и криминалистичких експертиза министарства одбране Русије. Иницијатор те анализе био је војни лекар, пуковник Александар Головков. Све до тренутка када се уверио да иконе могу да плачу, овај стручњак себе није сматрао верником. Међутим, када је видео како са иконе теку кржаве сузе у војном градићу Клин, пуковник Головков је одлучио да узорке однесе на анализу. Научници из малочас поменутог центра су пет недеља анализирали садржај суза Богородице Казанске. Након тог периода, дошли су до резултата који је доказивао да у сузама постоје честице људске крви. Даљом анализом утврђено је да се ради о крви жене која је поседовала антиген „А“, што је требало да значи да је поменута женска особа имала крвну групу „А“.

Руска православна црква је пре пет година оформила и посебну комисију чији је задатак био да објасни због чега иконе плачу, или се пак на чудесан начин саме од себе обнављају и поново постају јасно обојене и видљиве на раније избледелим зидовима цркава и манастира.¹ Пре извесног времена су чланови ове комисије били и у једном од три домаћинства у Русији која у свом поседу имају плачуће иконе. Шта више, у овим домаћинствима не само да се дешава да њихове личне иконе плачу, већ се то догађа и са онима које други људи тамо донесу. Новинар Вечерњих новости Бранко Влаховић пренео је речи академика Павела Флоренског, члана комисије, који је био лично присутан у дому који се налази недалеко од града Брјањска, када се на површини једне иконе појавило уље:

„Домаћица је на сто прострла чисти столњак, затим лист папира. На њих су стављене довезене иконе. Поп је одржао молитву. Домаћини су замолили да ми гости, изађемо из куће, јер није у реду да будемо присутни док се догађа чудо. Вратили смо се после сат времена и видели да су све иконе биле орошене капима. Дакле, уље се појавило на површини икона. Прошао сам прстом по икони да видим хоће ли се уље појавити још једном. Оно се није појавило. Нисам стекао утисак да су домаћини попрскали иконе уљем док смо ми изашли. *Разна уља која смо ми узимали на анализу по саставу су слична маслиновом или сунцокретовом уљу.*“²

Чудеса, везана за православне иконе широм света, су многобројна и веома интересантна за истраживање. Према наводу из часописа рашко-призренске епархије Свети кнез Лазар, за прослављање светитеља су потребна

1 Што се тиче „обнављања“ икона самих по себи, своје мишљење је дао и познати руски реставратор Олег Николајевич Овчиников, који је скидао прљавштину са многих познатих икона, али никада није доживео да се оне саме обнављају. Ипак, он је закључио, заједно са осталим експертима, да се саме од себе обнављају (као у нашем домаћем филму „Време чуда“, прим. И. С.) само новије иконе, осликане крајем 19-тог и у 20-том веку. (Вечерње новости, 7. јун. 2004. год. стр. 46). Један од примера обнављања икона „самих по себи“, а који потиче из Русије, говори о томе да је икона св. Николе била толико тамна да се лик светитеља једва називао. После службе и молебана које је служио архиепископ Софроније, икона је постала светлија. (Види у: Св. кнез Лазар, 2000. год. бр. 1-2, стр. 157).

2 Види текст у: Вечерње новости, 7. јун. 2004. год. стр. 46. Нагласак мој.

два услова: поштовање светитеља од стране верујућих и његова посмртна чуда.¹ На овом месту ћу навести још неке примере чудотворности светих икона, које доказују посвећеност одређених личности.

Први од, у даљем тексту наведених, примера односи се на последњег руског цара Николаја II, који је од стране комуниста – большевика (који су били, према аутору текста из поменутог црквеног часописа - Ж. Туцићу, предвођени сатанистима из редова јеврејског народа) стрељан ноћу, уочи 17. јула 1918. године. Наиме, Архијерејски сабор Руске православне цркве је требао да одржи јубиларни састанак у августу месецу 2000-те године поводом два миленијума хришћанства. На том сабору требало је да се одлучује о канонизацији међу светитеље последњег руског цара и његове породице, који су у време пре доласка большевика били оличење руског православног хришћанства.

Почев од 1998. године, царев лик се почео сам од себе да осликава на зиду једне цркве. Радило се о саборној цркви манастира посвећеној богољупској икони Богородице, којег је подигао још 1155. године велики кнез св. Андреј (богољупски), у месту које је названо Богољубово. Лик цара Николаја II је, дакле, почео да се осликава и то на месту на зиду цркве где се иначе налази приказан Господ Саваот где седи на свом трону. Наравно, Господњи приказ у то време није био на свом месту, као што није било ни осталих икона и фресака. То из разлога што су комунисти 30-тих година прошлог века све слике премазали киселином и кречом и на тај начин их уништили, а оне до краја двадесетог века још нису биле у потпуности обновљене. У исто време када се појавио црно-бели лик руског цара на зиду цркве, током наредних година су многобројне иконе у манастиру почеле да точе свето миро (уље) – њих више од четрдесет. То су биле копије чудотворних икона (Богољупска, Тихвинска, Иверска, Казанска), а такође и распеће (крст) и иконе светитеља (Серафима Саровског, св. Николе, св. Пантелејмона и архангела Михаила). Свето миро се појављује на стаклу као и испод стакла у виду мноштва бисерних капљица:

„У лето кад је у обитељ била донета чудотворна икона цара Николаја (1999.) која је авионом надлетела целу Русију, и када је положена на средину храма поред манастирске иконе, *ова је истог момента почела такође да лије миро*, по дрвеном раму иконе потекле су густе мирисне капи мира. А пре две године, у кули дворца из XII века, из фреске, на којој је приказано убиство књаза Андреја, из његовог левог ока *потекла је суза*. Светитељ је плакао као жив човек.“²

Ова икона, о којој је било речи у претходно наведеном тексту, која точи миро од 7. новембра 1998. године, је доказе о својој чудотворности посведочила пред више хиљада људи, у литији на царев рођендан 1999. год. Света слика је била ношена из храма у храм испуњавајући својим мирисом целу цркву, доказујући на тај начин, како су то присутни протумачили, да је Христово помазање остало на цару иако је био свргнут са престола. Једна

¹ Види у: Св. кнез Лазар, година осма, бр. 1-2 [29-30], Призрен 2000. год. стр. 83.

² Наведено дело, стр. 86-87. Нагласак мој.

од копија ове иконе је проплакала и постала мироточива док је била у власништву парохијанке московског предворја Валаамског манастира, Татјане. Ова икона, коју је првобитно понела да дарује храму преподобног Серафима Саровског на серафимском гробљу у Петрограду, сада се налази у цркви многострадалног Јова на петроградском Волковском гробљу (треба знати и то да је св. цар Николај рођен баш на празник многострадалног Јова 1868. године, што би требало да представља још једну од нити повезаности која чудо те иконе чини још упечатљивијим).

Пре него што нешто више кажем о светим сликама и киповима светиња као и самог Христа у римокатолицизму, који такође лију сузе и крв, поменућу још само једну, српском народу посебно блиску, икону пресвете Богородице Тројеручице, која се чува у манастиру Хиландару на Светој Гори. Ова икона је испрва била у власништву светог Јована Дамаскина који је живео у VIII веку нове ере. У време иконоборства, њему је била одсечена шака десне руке, управо она којом је писао текстове у одбрану иконопоштовања. После дуге молитве пред овом иконом, одсечена шака је поново прирасла осталом делу светитељеве руке. У знак захвалности, свети Јован Дамаскин је дао да се излије од сребра исти онакав део руке (са шаком) каква је њему била одсечена а потом је приковао и на тај начин сјединио као трећу руку Богородичином изображењу. Ова икона је донесена у Србију од стране Светог Саве, а према сопственој вољи постала је игуманија манастира Хиландар која се моли за српски народ и духовно руководи манастирску братију.¹

Но, да није само Православље то које је „Богом благословено“ да поседује чудотворне иконе (као што смо увидели и у случају чудотворних моштију светаца) као доказ Господње благонаклоности и сопствене „правоверности“, доказују и следећи примери.

У књизи *Snaga i moć vjere* описани су многи примери чудеса који су се одиграли међу римокатоличким верницима. Један од примера је случај г-ђе Рооге која је поседовала Исусов кип. Овај кип је почео изненада да крвари, те га је његова власница, пошто се опоравила од шока, ставила у своје дворште да би га и други побожни људи могли да виде. Кип је касније пренесен у цркву светог Луке у Eddystonu у Пенсилванији и постављен три метра изнад олтара. Chester Olzewski, свештеник који служи у поменутој цркви је касније причао:

„Кип је четири сата непрестано крварио. Знам да се не може радити о превари. Видио сам сухе дланове, а неколико минута касније почела је тећи крв из рана... Чудно је што крв остаје на кипу – већ је читав покривен сасушеном крвљу.’ Други је свећеник, Henry Lovett, изјавио да је у почетку био веома сумњичав гледе ове појаве, али када ју је видио властитим очима, био је увјерен да се ради о чуду: ‘С кипа сам скинуо руке, што није било тешко, јер су биле од садре и причвршћене једноставним дрвеним клиновима. Док сам га прегледавао, он није престајао крварити.’“²

¹ Види у: Св. кнез Лазар, година друга, Призрен 1994. год. бр. 1 [5]. стр. 74.

² *Snaga i moć vjere*, стр. 26-27.

Попут крвавих суза које су лиле православне иконе, и ова крв је била подвргнута анализама у лабораторији. Доктор Joseph Rovito из Филаделфије је извршио преглед крви и начинио рендгенски снимак кипа. Снимак није показивао ништа необично (тј. кип није био намерно напуњен течношћу да би крварио), док је са самом крвљу било знатно теже. Наиме, иако се без сумње радило о људској крви, она је била изузетно сиромашна еритроцитима (црвеним крвним зрнцима) што је требало да указује да је веома стара. Ипак, чињеница да јој је требало пуно времена да се згруша наводила је на закључак да је прилично свежа. Доктор Rovito је изјавио да је крв толико стара да јој се не може одредити ни крвна група. Малочас поменути свештеници као и други католици били су уверени да се ради о крви самог Исуса Христа.

Ипак, у западном свету не плачу и не бивају мироточиве само освећене иконе светаца као што се то дешава на Истоку. Постоји забележен пример да је крвавим сузама проплакала чак и обична пластифицирана разгледница са Христовим ликом. Десило се то 1979. године у држави New Mexico. Жена по имену Kathy Malott купила је ту разгледницу за своју баку Willie Mae Seymore. Када је брачни пар Malott посетио стару жену, Kathy је приметила да се испод десног Исусовог ока појавила тамна мрља. Ускоро је крв текла у правим поточићима, тако да се испод слике направила омалена барица. Вест о чудотворној Христовој разгледници се муњевито ширила и многи су нагрнули да виде чудо. Није пронађена било каква рупица на разгледници која би указивала на могућу превару. У болници *Eastern New Mexico Medical Center* у Roswellu извршена су испитивања крви. Представник болнице је положио гаранцију да је то била људска крв. Да чудо буде још веће, крв се уопште није згрушавала у наредна 24 часа. Након неколико ноћи г-дин Malott, муж власнице поменуте слике је уснио сан у коме га је сам Господ Исус Христос обавестио да је послао то чудо као знак свога скорог повратка на земљу. Поменути господин, који је изјавио да нико у његовој породици, до одигравања овог чуда, није био посебно религиозан, од тада је постао предани католички верник.

Многобројна друга чудеса се дешавају и данас. Крваре не само кипови и слике већ и надгробни споменици, а крв се појављује и у кућама у којима се приказују духови убијених људи, на местима где су се убиства одиграла. Плачу, поред кипова и слика Мадоне (тј. Богородице) и слике световних људи. Приликом многих од тих појава дешавају се и чудесна оздрављења болесника. Све ово свакако доказује да је Римокатоличка црква, попут Православне, под јаким директним утицајем натприродних духовних сила од којих проистичу сва напред побројана чудеса. Иако приликом описивања неких чуда свакако може бити и претеривања од стране очевидаца, као што се може десити да су нека „чудеса“ обичне преваре и фалсификати¹, не може

¹ Доситеј Обрадовић је овим речима описао један случај религиозне преваре који је њему био познат: „Веле Талијанци за свога именитога папу Ксиста: Papa Sisto non perdona ne a Gesu Cristo. Ево шта је овој речи повод дало. Језуити у Риму начине у свом манастиру статуу Христову, у које главу метну сунђер, пак кад би хотели да Христова статуа чини чудо и да плаче – воде у сунђер, пак суза колико хоћеш! Дође тужба папи да сав народ одустаје све цркве и иде језуитом гди Христос плаче. Оде и папа, ал’ понесе и чекић у цепу. Како ти статуа почне

се порећи чињеница да велика религиозна чуда у оквирима Источне (и Западне) цркве заиста постоје. Она уверавају вернике поменутих цркава да их Бог благосиља јер се налазе у управо „правој и јединој Богу угодној вери“. То што се истоветна чуда дешавају и у оној другој „вери“, то углавном никога не брине, или се пак, према таквим вестима испољава извесна доза неверице. У сваком случају, због чега би православни верници из Србије ишли на поклоњење католичкој „Госпи из Међугорја“, када могу да се поклоне моштима светог Василија у Острогу? Ионако се чудеса дешавају на оба места, а свако ваља да се поклони свецима из своје „прадедовске“ хиљадугодишње вере.

Ипак, како на све ово напред речено гледају еванђеоски хришћани? Да ли они, пошто већ негирају богонадахнутост оваквих чудесних испољавања у традиционалном хришћанству Истока и Запада, имају за то неки снажан аргумент?

Лично верујем да имају. Наиме, први од аргумената би био тај што Свето писмо, као што сам доказао у првом делу овог поглавља, уопште не описује ни један случај одигравања оваквих чудеса - од стварања света па све до апостолских времена. Можда су се различита чуда попут ових и одиграла међу паганским народима, али она никако не могу имати било какве везе са истинитим Господом Богом. Друго, православни теолози посежу за доказивањем утемељености овакве своје науке на тај начин што цитирају стихове ван њиховог стварног библијског контекста - погрешно их тумачећи. Треће, из Светог писма смо се уверили да поштовање светитеља као и њихових изображења (икона и кипова) уопште није богоугодно дело, што нам доказују и Библија и црквена историја, која сведочи о много каснијем постанку и увођењу оваквих пракси, него што нас у то желе да увере богослови – традиционалисти. Четврто, ова „Божија“ чудеса се, као што смо утврдили, дешавају под окриљима двеју доктринарно супротстављених и анатемисаних цркава¹, што по здравој логици уопште не би требало да буде могуће (осим ако не желимо да се играмо нагађања: да чуда код једних потичу од Бога а код других од ђавола). И на крају, желим да наведем још неколико текстова који иду у прилог веровању еванђеоских хришћана који сматрају да ниједно ововремено или пак древно чудо, које своје утемељење и потврду не налази на страницама Божије Речи, не може да буде Њему приписано.

Наиме, желео бих да укратко размотримо изјаву руског реставратора фресака и икона Олега Николаевича Овчиникова, коју сам навео раније у тексту, а у којој је истакао да се „саме по себи обнављају“ само новије иконе са краја 19. и са почетка 20. века. Због чега само оне? Према Ж. Туцићу, писцу чланка „Чуда у Православљу“ у часопису Свети кнез Лазар, у прошлом

плакати, а он чекићем у главу, пак имаш шта наћи: сунђер пун воде. У томе је папа свето дело учинио, зашто Христос, вечна божја истина, неће нипошто да се њему за атар лаже, и ко то чини, он Христа нити верује нити познаје.“ Сабрана дела, стр. 661.

1 Анатеме (тј. проклетства) које датирају још од великог раскола 1054. године, су узајамно и формално скинуте са Римокатоличке и Православне цркве тек 1965. године од стране ваљевског патријарха цариградског Атинагоре и папе Павла VI, иако још увек нема изгледа да црквено јединство у скорој будућности буде постигнуто.

веку (двадесетом) су се у два наврата дешавала велика чуда у оквиру руског Православља:

„У XX веку било је **два периода масовних чуда догле невиђених у историји Цркве**. Први период односи се на почетак -средину двадесетих година **у време најжешће антицрквене кампање**. У то време целе области су биле захваћене „епидемијама“ (большевички израз) миро-точења, обнављања икона и крстова, чак и позлата на куполама. **Може се претпоставити, да је Господ хтео да покаже своју присутност и да ојача веру, поколебану навалом ратујућег атеизма**. Други период почиње почетком деведесетих година (преломни моменат у историји Русије) и траје до данас. Од 1991. почиње једно за другим, низ саопштења из разних крајева Русије о иконама које точе миро, сузе па чак и крв, као и које се обнављају. Битно је нагласити разноликост спољашњих манифестација тих чуда.“¹

Дакле, чуда су се најпре дешавала (и то таква каквих никада у историји Цркве није било) у време пустошења православних цркава од стране комуниста, а да би се, вероватно, доказало да је Бог и даље на страни царске Русије и руске цркве а не на страни нове безбожничке власти.² Са друге стране, Бог је почео поново да „чудотвори“ и пред крај века да би руски народ извео из комунизма (у том „преломном моменту“) у еру када ће црква, после распада СССР-а, барем по сопственом настојању и надању, поново моћи да заузме место какво је имала на почетку столећа.

Но, иста оваква чудотворења су се десила и за време XVIII века у Италији, а поготову у Риму, када су свеци различитим чудесима испољавали подршку папској световној власти и феудалном друштвеном поретку:

„Чудо у хришћанској религији као средство њене одбране јавља се „на концу средњег века, у периоду прелаза из феудализма у капитализам“. Ова еволуција „чудесног“ изазвана је дејством нових производних снага и појавом буржоазије као нове класне снаге на позорници историје. „Од маја 1796. до јануара 1797. када су француске чете почеле освајати папинску државу, доводећи у питање и саму папинску световну власт, **може се набројати више од стотину чуда**, којима су поготову у Риму свеци доказали да је божанство остало на страни феудалаца. **Слике и статуе Богородице оживљавају, мичу очима, неочекивано лију сузе и облива их речит и чудесан зној**.“³

Оно што уочавамо из наведеног текста јесте очигледна чињеница да се и свеци у оквиру римокатолицизма оглашавају многобројним чудима у „преломним моментима“ као и у Православљу, да би на очевидан начин стали уз друштвени поредак и црквену власт која њима одговара. Очито је да су у то време, током 1796. и 1797. године имали пуно разлога за плакање крвавим сузама, јер је већ следеће 1798. године римски папа одведен у заробље-
1 Св. кнез Лазар, бр. 1-2 [29-30], година осма, Призрен 2000. год. Нагласак мој.

2 Види у вези овог изјаву ап. Павла у посл. Римљ. 13:1-7 где он научава да је „свака власт постављена од Бога“. То је важно и за идолопоклоничко и према хришћанима непријатељски настројено Римско царство у доба апостола.

3 Веселин Илић, Религија и култура, Просвета, Ниш 1995. год. стр. 171. Нагласак мој.

ништво од стране војске Наполеона Бонапарте, а његова верска и световна власт за одређено време прекинута.

Ипак, оно што је још интересније, јесте чињеница да су се некада давно, у четвртом веку после Христа, када се пагански идолопоклонички систем рушио пред налетом Константиновог хришћанства, дешавала иста оваква чудеса и у незнабожачким храмовима. Та чудеса су чинили римски и остали богови, да би очајничким покушајима привукли поново к себи масе Римског царства и тако избегли одлазак у заборав пред надирућим хришћанством:

„Када се у другој половини IV века Римско царство почело рушити „под ударима нових друштвених и економских снага које су свој верски израз налазиле у хришћанству“, **тада цветају чудеса, пагански идоли и свеци отварају или затварају очи, зноје се и лију чудотворне сузе.** Множи се број храмова и капела у светилиштима Ескулапа и других божанстава у Епидауру, у Делфима, у Атини, на Тиберијском острвљу као доказ за „примљене милости“. (...) Чудесно са краја политеизма непривратљиво је за надирућу идеологију хришћанства. Али то исто хришћанство ће већ у средњем веку чудо користити као основно средство своје идеолошке стратегије. Чудо постаје одређујући елемент хагиографија хришћанских светаца.“¹

Као хришћански верник који своје веровање базира на богооткривеној објави, и који познаје пророчанства Духом надахнутих апостола као и самога Христа, никако не бих могао да се сложим са богословима Источне цркве који тврде да чудеса која потичу од светачких икона и реликвија долазе од Бога. Наиме, Господ и апостоли су још у своје време наговестили да ће наступити период када ће се на сцени човечанства појавити лажни учитељи, пророци и исцелитељи који ће се представљати као следбеници јединог и истинитог хришћанског пута. Такође, рекли су да ће ови учитељи завести многе верски неупућене људе, а да ће покушати да преваре и изабранике Божије:

„Јер ће се јавити лажне месије и лажни пророци, **те ће чинити велике знаке и чуда**, да заведу – ако је могуће – и изабране.“²

Апостол Павле је нагласио да ће будући долазак безаконика (антихриста), имати као своју претходницу појављивање различитих чудотвораца који ће заводити људе и говорити им да су од Бога послани:

„Појава безаконика оснива се **на сатанском деловању** сваком силом, и **чудним знацима**, и **лажним чудима**, и **сваком неправедном преваром** за оне који пропадају, зато што не примише љубав према ис-

1 Наведено дело, стр. 170-171. Нагласак мој. И проф. др Веселин Илић је, дакле, на овом месту утврдио оно што смо раније сазнали од црквеног историчара Јевсевија Поповића, а то је да су чудеса (мироточивост и сл.) светитељских изображења и реликвија била непозната у првим вековима хришћанства те да се јављају тек у средњем веку. Очигледно је да чудотворност кипова паганских светаца и богова могу да се доведу у значајну везу са оним каснијим која су се дешавала и још увек се дешавају у оквиру такозване хришћанске цркве Истока и Запада.

2 Ев. по Матеју 24:24. Нагласак мој.

тини – да се спасу. И зато им Бог шаље заблудну делатност – да поверују лажи, да буду осуђени сви који не повероваше истини, него се определише за неправду.“¹

Према наведеним светим текстовима библијског пророштва, Божији изабраници (према речима Христовим), тј. они који су поверовали истини (по речима апостолским) биће сведоци појаве чудних знака и лажних чуда у религиозном хришћанском свету. Сасвим се сигурно подразумева да „лажни учитељи и чудотворци“ са Далеког истока (попут Саи Бабе и осталих хиндуистичких гуруа, левитатора и јогија) или из окултистичког *New Age* покрета, не могу да преваре хришћане који сваке недеље посећују богослужења и који су утврђени на темељу вере који је сам Христос. Стога се ово свето упозорење не односи на њих. Међутим, нажалост, из хришћанске свакодневице се може уочити да неки еванђеоски верници, због своје духовне незрелости и још увек не тако доброг познавања Писма, могу да буду обманути да поверују да чуда која чине тзв. хришћански светитељи можда заиста долазе од Бога. Није никакво чудо, по речима апостола Павла, да су огромне масе света преварене лажним, назови светитељским чудима из разлога што се од самог свог рођења налазе у „праотачкој вери“ и религијском систему који је установљен на неистини. Оно што је више него очигледно јесте и то да, и поред тога што „верују“ да припадају народу који се налази у „јединоспасавајућој Цркви“, многи верници – традиционалисти свакодневно ходе грехом и неправдом испуњеним животом. Довољно је да само завиримо у срце просечног припадника неке традиционалне хришћанске цркве, а који је рад да се и оружјем бори за њено очување ако затреба, и да се уверимо у оно што сам претходно рекао. Дакле, Павлове речи које казују да ће се „они који су се определили за неправду“ тј. који не верују светописамској Истини, веома лако определити да верују у богонадахнутост лажних² чуда и знакова која ће долазити од њихових светаца, показале су се потпуно тачним. Оно што нам још доказује да Христос и апостоли нису мислили на лажне учитеље и чудотворце са Далеког истока као опасност за „изабране“ већ на оне из тзв. хришћанских цркава, доказује још један новозаветни пример. Павле је, наиме, рекао:

„Јер такви људи су лажни апостоли, преварљиви радници, који се претварају у Христове апостоле. И није чудо; јер и сам сатана узима вид светлог анђела. Није онда ништа велико кад се и његове слуге претварају у слуге праведности; њихов свршетак биће по њиховим делима.“³

1 2. посл. Солуњанима 2:9-12. Нагласак мој.

2 Господ Христос и апостоли ова чуда називају лажним не зато што су она неистинита - као да се реално не дешавају, већ због тога што не потичу од Бога већ од Њему непријатељски настројених духовних сила. О реалности сотонске моћи да чини велика чуда можемо да читамо у 2. Мојсијевој 7:10-12, 20-22; 8:5-7; где су описани догађаји из древног Египта у коме су и врачари успевали да чине чуда попут оних које су чинили Мојсије и Арон Божијом силом. Посебно се то односи на моћ да се обични дрвени штапови египатских врачара претворе у живе организме (змије). Уколико је већ сотони било могуће да учини такво чудо, онда му је много лакше да очува нераспадљивим тела умрлих и произведе мироточивост моштију и икона.

3 2. посл. Коринћанима 11:13-15.

Да сила религиозне преваре заиста може да буде веома јака и за-слепљујућа за многе, па чак и за саме чудотворце који „Христовом силом“ чине најразличитија чудеса, доказује и следећи навод првобитно изречен од самога Спаситеља:

„**Многи** ће ми рећи у онај дан: Господе, Господе, нисмо ли пророковали у твоје име, и у твоје име изгнали демоне, **и у твоје име многа чинили**? И тада ћу им изјавити: никада вас нисам упознао; одлазите од мене ви који чините безакоње.“¹

Посве је јасно да Господ овде говори о дану страшнога суда након васкрсења мртвих. Милијарде спасених људи ће на крају морати да се поклоне пред Господом чију су љубав и трпљење тако дуго одбијали. Верујем да се нико од њих неће усудити да пред Божијим судијским троном изрекне било шта у своју одбрану. Моћи ће само са призна своју кривицу и Божију праведну пресуду којом је осуђен на вечни огањ. Међу тим људима ће се налазити небројено мноштво верских вођа и учитеља из свих нехришћанских религија. Међутим, у управо наведеним Спаситељевим речима видимо да ће тамо ипак постојати и повећа група оних који ће се чудом чудити због чега се налазе међу онима које чека вечна пропаст. Речи, којим ће се у будућности зачуђено обратити Господу, одају њихову пренераженост тренутном ситуацијом у којој су се нашли и уверење да су за време земаљског живота били управо Његови служитељи. Као потврду своје правоверности наводиће и благодатне дарове пророштва, истеривања демона и чудотворства које им је сам Он доделио да их чине у Његово име. Ипак, Исус ће им одговорити да их никада није упознао, као и: „идите од мене ви који чините безакоње“. Речи Светог писма су веома јасне. Уколико било ко на овој планети проповеда другачије еванђеље од онога којег су ширили апостоли у првом веку хришћанства, па макар чинио било каква чудеса (која су му свакако дошла од духовног инспиратора проповеданог кривоверја), не треба га прихватити нити му веровати. Следбеништво оваквих људи и религијских организација које су они основали или пак чине њихов важни део, несумњиво води ка богоотпаднућу а самим тим и вечној пропасти.

Надам се да је порука и овог поглавља била довољно јасна свим мојим читаоцима. У целини која предстоји, уверићемо се у библијску незаснованост православног учења о загробном животу и молитвама за умрле.

¹ Ев. по Матеју 7:22-23. Нагласак мој.